

N:o 76.

Ank. till Riksd. kansli den 6 maj 1902, kl. 3 e. m.

Utlåtande, med anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till nya byggnader för armén m. m. äfvensom i ämnet väckta motioner.
(1:a U. A.)

Uti punkten 36 under fjerde hufvudtiteln har Kongl. Maj:t i den till Riksdagen den 14 januari innevarande år aflåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof föreslagit Riksdagen att till uppförande af nya byggnader för armén på extra stat för åren 1903, 1904 och 1905 bevilja ett belopp af 21,000,000 kronor samt deraf för år 1903 anvisa 7,000,000 kronor.

Angående anslag till nya byggnader för armén.

Departementschefen har uti denna fråga erinrat, att han i sitt yttrande till statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden för den 11 januari 1901 redogjort för det behof af nya eller ökade lokaler för arméns förläggning och utbildning, som ansågs skola blifva en följd af det nya härordningsförslagets antagande.

Departementschefens yttrande.

Under förutsättning, att nödig mark för de föreslagna kasernetablissemanten antingen erhöles från kronan redan tillhöriga egendomar eller af intresserade kommuner för ändamålet fritt ställes till förfogande, hade dessa nya byggnader beräknats skola kräfva en kostnad af i rundt tal 48 millioner kronor.

Sedan härordningsförslaget blifvit med vissa ändringar af 1901 års Riksdag antaget, hade departementschefen gifvit chefen för fortifikationen i uppdrag att låta utarbета detaljerade förslag ej mindre till *typer för nya kasernetablissemēt* åt de truppförband af olika vapenslag, hvilka antingen i och med den nya härordningen komme att uppsättas eller, ehuru förut ingående i armén, icke egt kaserner, än ock till *förändring och tillbyggnad* af sådana, redan befintliga etablissemēt, på hvilka den nya härordningen i afseende å utrymme stälde större kraf än den gamla.

Efter fullgörandet af nämnda uppdrag hade bemälde chef uti skrifvelse den 30 december 1901, med öfverlemnande af ett sammandrag af de uppgjorda kostnadsberäkningarna, anført, att de kasernetablissemēt, som i främsta rummet borde komma till utförande, utan tvifvel vore, såsom ock uti den till 1901 års Riksdag aflemnade propositionen angående extra anslag till nya byggnader för armén framhållits, de för fästningstrupperna afsedda. Sålunda hade i de nu uppgjorda förslagen upptagits fullständiga etablissemēt för Karlskrona och Vaxholms grenadierregementen och fästningsingeniörkompanier samt Norrbottens regemente och Bodens ingeniörkår.

Dernäst hade för inqvarteringen af artilleriets betydligt tillökade personal och hästar samtliga nuvarande artillerietablissemēt ansetts böra utvidgas och ett nytt etablissemēt i Boden för fem batterier af Norrlands artilleriregemente uppföras. För positionsartilleriregementet, som under de närmaste åren borde kunna inqvarteras i Lifgardets till häst f. d. kasern, hade deremot icke något kasernetablissemēt för närvarande blifvit ifrågasatt.

Då de nuvarande skoletablissemēnten för Lifregementets dragoner, Skånska husar- och dragonregementena samt Norrlands dragonregemente äfvensom Kronprinsens husarregementes kasernetablissemēt icke på långt när kunde inrymma regementena enligt nya härordningen tillhörande personal och hästar, hade för dessa regementen föreslagits behöfliga till- och nybyggnader. Beträffande Lifgardet till häst hade nödvändig ökning af stallutrymmet upptagits och för Lifregementets husarer och Smålands husarregemente, hvilka i inqvarteringshänseende vore synnerligen vanlottade, hade nya fullständiga kasernetablissemēt föreslagits. Chefen för fortifikationen, som ansett, att trängkåreerna borde förses med fullständiga etablissemēt å för dessa kårers mobilisering lämpliga orter, hade fördenskill beräknat nya etablissemēt för samtliga dessa kårer, med undantag af Norrlands trängkår, hvars nuvarande etablissemēt endast behöfde utvidgas.

För Svea och Göta ingeniörkårers inqvartering hade något anslag icke ansetts under denna period behöfligt, men för fälttelegrafkårens inqvartering hade beräknats några mindre ändringsarbeten uti det för denna kår afsedda etablissemētet å Marieberg.

Hvad slutligen anginge infanteriet i öfrigt, hade endast tre fullständiga kasernetablissemment kunnat inom den för närmast förestående byggnadsperioden bestämda kostnadssumman medtagas, nemligen *ett* för Vestmanlands regemente, för hvilket nytt etablissemment redan länge varit behöfligt, *ett* för det nybildade Hallands regemente, som inom sitt eget område saknade tillräckligt lägeretablissemment, samt *ett* för Gotlands infanteriregemente, der inqvarteringen af de värnpligtige från fastlandet syntes utgöra ett talande skäl för detta etablissemments snara uppförande. Dessutom hade en nödvändig utvidgning af de båda fotgardenas nuvarande kaserner till etablissemment för tolf kompanier beräknats.

Till hvad chefen för fortifikationen sålunda föreslagit hade arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet tillstyrkt bifall.

De nya beräkningarna hade beträffande *totalkostnaderna* lemnat ett resultat, som icke i nämnvärd mån afveke från resultatet af förut för samma ändamål gjorda summariska beräkningar, om än i åtskilliga fall öfverföring af en del utaf den för ett etablissemment beräknade summan till kostnaden för ett annat varit nödvändig, såväl på grund af de ändringar, Riksdagen beslutat i afseende å truppförbandens sammansättning, som ock till följd af de olika material- och arbetspriserna å olika orter m. m.

Beträffande *byggnadsarbetenas fördelning* mellan en *första* och en *andra byggnadsperiod*, hade denna i det af chefen för generalstaben år 1900 afgifna förslaget blifvit uppgjord endast med hänsyn till det olika behof af byggnader, som för armén beräknades komma att göra sig gällande dels före och dels efter den tidpunkt, då de värnpligtiges öfningar komme att utsträckas till hela den omfattning, det nya härordningsförslaget afsåge.

Denna princip för byggnadsarbetenas fördelning hade äfven nu i hufvudsak blifvit följd; men härvid hade dock gjorts den ändring, att de särskilda arbeten, som ansetts nödiga för fullbordande af ett och samma etablissemment, ej vidare delats på olika perioder, utan i stället upptagits blott på den ena, för att frågor om infordrande af entreprenadanbud m. m. rörande hela etablissemmentet måtte kunna i ett sammanhang behandlas.

Hela kostnaden för de byggnadsarbeten, som erfordrades i och för arméns förläggning och utbildning intill den tidpunkt, då beväringsofningarna komme att utsträckas till full enlighet med det antagna härordningsförslaget, uppginge, *oberäknadt* den summa af 1,972,800 kronor, som 1901 års Riksdag beviljat för ändringar samt till- och nybyggnad af *baracker å infanteriregementenas mötesplatser*, till ett belopp af 22,795,000

kronor, hvilket, såsom af chefen för fortifikationen angifvits, vore afsedt för tillgodoseendet af dels samtliga till *specialvapnen* hörande truppförbands behof af nya eller utvidgade kasernetablissemment, med undantag dock af etablissemment för positionsartilleriregementet, hvilket under uppsättningen, som redan under första öfvergångsperioden skulle påbörjas, kunde tills vidare förläggas uti Lifgardets till häst förra kasern, dels ock behofvet af dylika etablissemment för de *infanteriregementen*, som genom den antagna härordningen blifvit nybildade, eller hvilkas hittills använda sommaretablissemment icke, utan att derå nedlades allt för stora kostnader, kunde fylla behofvet ens under ifrågavarande öfvergångsperiod, eller hvilkas nuvarande vinteretablissemment vore otillräckliga.

Det inom fortifikationen utarbetade förslaget upptoge följande byggnadsarbeten, för hvilka kostnaderna beräknats sålunda:

För Karlskrona grenadierregemente:

Ett nytt, fullständigt kasernetablissemment, omfattande: kanslihus, fyra kasernflyglar, hvardera för två kompanier, sjukpaviljong, kokinrättning, exercishus varmbadhus, arrestbyggnad samt behöfliga uthus — inberäknadt det för påbörjandet af detta etablissemment för år 1902 redan beviljade anslaget, 246,000 kronor..... kronor 845,500: —

För Hallands regemente:

Ett nytt, fullständigt kasernetablissemment, omfattande: kanslihus, sex kasernflyglar, hvardera för två kompanier, sjukpaviljong, kokinrättning, exercishus, varmbadhus, arrestbyggnad, fordons- och gevärsförråd samt behöfliga uthus..... » 1,157,000: —

För Skånska husarregementet:

a) Det nuvarande etablissemmentets i Helsingborg utvidgning för fem sqvadroner, omfattande: påbyggnad af stora kasernen för tre sqvadroner, för-

Transport kronor 2,002,500: —

Transport kronor 2,002,500: —
 ändring af lilla kasernen för en sqvadron, nybyggnad
 af en kasern för en sqvadron, påbyggnad af kok-
 inrättningen och nybyggnad af ett stall för 268
 hästar, samt

b) uppförandet af ett nytt fullständigt kasern-
 etablissement för fem sqvadroner, omfattande: kasern-
 byggnad — äfven innehållande kansli-, sjuk- och
 arrestlokaler — kokinrättning, fem sqvadronstallar,
 exercishus, ridhus, varmbadhus, skosmedja, sjukstall
 samt behöfliga uthus..... » 1,367,000: —

För Skånska dragonregementet:

a) Det nuvarande etablissementets i Ystad ut-
 vidgning för fem sqvadroner, omfattande: förändring
 af de två nuvarande kasernflyglarna för två sqva-
 droner hvardera, nybyggnad af en kasern för en
 sqvadron och påbyggnad af kokinrättningen, samt

b) uppförandet af ett nytt, fullständigt kasern-
 etablissement för fem sqvadroner, omfattande: kasern-
 byggnad — äfven innehållande kansli-, sjuk- och
 arrestlokaler — kokinrättning, fem sqvadronstallar,
 exercishus, ridhus, varmbadhus, skosmedja, sjukstall
 samt behöfliga uthus..... » 1,196,000: —

För Kronprinsens husarregemente:

Det nuvarande etablissementets i Malmö ut-
 vidgning, omfattande: tillbyggnad af kasernbygg-
 naden och de fem vinterstallarna, förändring af
 depotstallet, uppförandet af en förrådsbyggnad och
 en underofficersbyggnad samt behöfliga uthus..... » 254,500: —

För Vendes artilleriregemente:

De nuvarande etablissementens i Kristianstad
 utvidgning för fjorton batterier, omfattande: än-

Transport kronor 4,820,000: —

dringsarbeten i de två södra kasernerna för tre batterier hvardera och i norra kasernen för två batterier, nybyggnad af en expeditions-, vakt- och arrestbyggnad, två kasernflyglar, hvardera för tre batterier, kokinrättning, vinterstall för 320 hästar, sommarstall för 331 hästar, exercishus, ridhus, varmbadhus, skosmedja, sjukstall, förrådsbyggnad, underofficersbyggnad samt behöfliga uthus	»	4,820,000: — 950,000: —
---	---	----------------------------

För fästningsingenjörkompaniet i Karlskrona:

Ett nytt etablissement, omfattande: kasernbyggnad — äfven innehållande expeditions-, sjuk- och arrestlokaler samt kokinrättning — exercishus, verkstadsbyggnad och behöfliga uthus.....	»	228,000: —
---	---	------------

För Vendes trängkår:

Ett nytt, fullständigt kasernetablissement, omfattande: kansli- och arrestbyggnad, kasernbyggnad — med sjuklokal — kokinrättning, vinterstall, exercishus, ridhus, skosmedja, sjukstall, varmbadhus, förrådsbyggnad, underofficersbyggnad samt behöfliga uthus	»	587,000: —
--	---	------------

För Smålands husarregemente:

Ett nytt, fullständigt kasernetablissement, omfattande: kasernbyggnad — äfven innehållande kansli-, sjuk- och arrestlokaler — kokinrättning, fem sqvadronstallar, exercishus, ridhus, varmbadhus, skosmedja, sjukstall samt behöfliga uthus.....	»	1,015,500: —
--	---	--------------

För Andra Göta artilleriregemente:

Det nuvarande etablissementets i Jönköping utvidgning för elfva batterier, omfattande: två nya	Transport kronor	7,600,500: —
--	------------------	--------------

	Transport kronor	7,600,500: —
kasernflyglar för tillsammans fem batterier, tillbyggnad af nuvarande vinterstallet med 96 spiltor, nytt vinterstall för 206 hästar, flyttning och tillbyggnad af nuvarande sommarstallet för 385 hästar, tillbyggnad af skosmedjan, nytt sjukstall, ny förrådsbyggnad samt behöfliga uthus	»	552,500: —

För Andra Göta trängkår:

Ett nytt kasernetablisement, omfattande: kansli- och arrestbyggnad, kasernbyggnad — med sjuklokal — kokinrättning, vinterstall, exercishus, ridhus, skosmedja, sjukstall, varmbadhus, underofficersbyggnad samt behöfliga uthus.....	»	511,000: —
--	---	------------

För Lifregementets husarer:

Ett nytt, fullständigt kasernetablisement, omfattande: kasernbyggnad — äfven innehållande kansli-, sjuk- och arrestlokaler — kokinrättning, fem sqvadronstallar, exercishus, ridhus, varmbadhus, skosmedja, sjukstall samt behöfliga uthus — inberäknadt det för påbörjandet af detta etablisement för år 1902 redan beviljade anslaget, 338,000 kronor.....	»	1,015,500: —
--	---	--------------

För Första Göta artilleriregemente:

Det nuvarande etablisementets vid Göteborg utvidgning för elfva batterier, omfattande: förändringsarbeten i nuvarande kasernen för åtta batterier, ny kasernbyggnad för tre batterier, nya vinterstall för 304 hästar, flyttning och utvidgning af sommarstallet, tillbyggnad af skosmedjan och sjukstallet, ny förrådsbyggnad samt behöfliga uthus.....	»	410,500: —
--	---	------------

Transport kronor 10,090,000: —

Transport kronor 10,090,000: —

För Första Göta trängkår:

Ett nytt, fullständigt kasernetablissemment, omfattande: kansli- och arrestbyggnad, kasernbyggnad — med sjuklokal — kokinrättning, vinterstall, exercishus, ridhus, skosmedja, förrådsbyggnad, underofficersbyggnad samt behöfliga uthus — inberäknadt det för påbörjandet af detta etablissemment för år 1902 redan beviljade anslaget, 243,000 kronor..... » 538,000: —

För Svea lifgarde:

Det nuvarande kasernetablissemmentets utvidgning för tolf kompanier, omfattande: påbyggnad af nuvarande kasernflyglar samt musikkasernens förändring till sjukpaviljong..... » 270,000: —

För Göta lifgarde:

Lika med Svea lifgarde..... » 270,000: —

För Vaxholms grenadierregemente:

Ett nytt fullständigt etablissemment för åtta kompanier, omfattande: kanslihus, fyra kasernflyglar, hvardera för två kompanier, sjukpaviljong, kokinrättning, exercishus, varmbadhus, arrestbyggnad, officersbyggnader samt behöfliga uthus — inberäknadt det för påbörjandet af detta etablissemment för år 1902 redan beviljade anslaget, 256,000 kronor » 1,112,000: —

För Lifgardet till häst:

Ökning af stallutrymmet med 100 nya spiltor » 70,000: —

Transport kronor 12,350,000: —

Transport kronor 12,350,000: —

För Första Svea artilleriregemente:

Det nuvarande etablissemmentets i Stockholm utvidgning för elfva batterier, omfattande: påbyggnad af nuvarande kasernflyglar, nytt vinterstall för 140 hästar, nytt sommarstall för 285 hästar samt behöfliga uthus..... » 272,000: —

För Fälttelegrafkåren:

Förändringar i nuvarande trängetablissemmentet å Marieberg..... » 33,000: —

För fästningsingeniörkompaniet i Vaxholm:

Ett nytt etablissemment, omfattande: kasernbyggnad — äfven innehållande expedition-, sjuk- och arrestlokaler samt kokinrättning — exercishus, verkstadsbyggnad, officersbyggnad samt behöfliga uthus..... » 280,000: —

För Första Svea trängkår:

Ett nytt, fullständigt kasernetablissemment, omfattande: kansli- och arrestbyggnad, kasernbyggnad — med sjuklokal —, kokinrättning, vinterstall, exercishus, ridhus, skosmedja, sjukstall, förrådsbyggnad, underofficersbyggnad samt behöfliga uthus — inberäknadt det för påbörjandet af detta etablissemment för år 1902 redan beviljade anslaget, 243,000 kronor..... » 628,000: —

Transport kronor 13,563,000: —

Transport kronor 13,563,000: —

För Vestmanlands regemente:

Ett nytt, fullständigt kasernetablisement, omfattande: kanslihus, sex kasernflyglar, hvardera för två kompanier, sjukpaviljong, kokinrättning, exercishus, varmbadhus, arrestbyggnad, fordons- och gevärsförråd samt behöfliga uthus .....

» 1,218,000: —

För Lifregementets dragoner:

Det nuvarande etablisementets vid Stockholm utvidgning för fem sqvadroner, omfattande: uppförandet af en kanslibyggnad, påbyggnad af de nuvarande kasernflyglarna, förändring och tillbyggnad af vinterstallarna med 192 spiltor, ett nytt sqvadronstall, påbyggnad af sjukpaviljongen, ny kokinrättning, tillbyggnad af skosmedja och sjukstall samt behöfliga uthus.....

» 562,000: —

För Andra Svea artilleriregemente:

Det nuvarande etablisementets i Upsala utvidgning för elfva batterier, omfattande: två nya kasernflyglar för tillsammans fem batterier, tillbyggnad af lilla vinterstallet med 50 spiltor, nya vinterstall för 240 hästar, nytt sommarstall för 265 hästar, tillbyggnad af skosmedjan, nytt sjukstall, ny förrådsbyggnad samt behöfliga uthus.....

» 624,000: —

För Andra Svea trängkår:

Ett nytt etablisement, omfattande: kansli- och arrestbyggnad, kasernbyggnad med sjuklokal — kokinrättning, vinterstall, exercishus, ridhus, skosmedja, sjukstall, varmbadhus, underofficersbyggnad samt behöfliga uthus .....

» 568,000: —

Transport kronor 16,535,000: —

Transport kronor 16,535,000:—

För Norrbottens regemente:

Ett nytt, fullständigt kasernetablissemment, omfattande: kanslihus, sex kasernflyglar, hvardera för två kompanier, sjukpaviljong, kokinrättning, exercishus, varmbadhus, arrestbyggnad, officersbyggnader samt behöfliga uthus — inberäknadt det för påbörjandet af detta etablissemment för år 1902 redan beviljade anslaget, 256,000 kronor .....

» 2,032,000:—

För Norrlands dragonregemente:

Det nuvarande etablissemmentets i Umeå utvidgning för fem sqvadroner, omfattande: ny kasernbyggnad — äfven inrymmande kansli- och arrestlokaler —, ändringsarbeten i nuvarande kasernen för beredande af flera matsalar, ändring af nuvarande officersbyggnaden till underofficersbostäder, tre nya sqvadronstallar, tillbyggnad af skosmedja och sjukstall samt behöfliga uthus .....

» 517,000:—

För Norrlands artilleriregemente:

a) Det nuvarande etablissemmentets i Östersund för sex batterier utvidgning med nytt vinterstall för 100 hästar och nytt sommarstall för 265 hästar samt

b) ett nytt etablissemment i Boden för fem batterier, omfattande: kansli- och arrestbyggnad, kasern för fem batterier — äfven inrymmande sjuklokal —, kokinrättning, vinterstall för 210 hästar, sommarstall för 175 hästar, exercishus, ridhus, skosmedja, sjukstall, förrådsbyggnad, officersbyggnader samt behöfliga uthus .....

» 1,409,500:—

Transport kronor 20,493,500:—

Transport kronor 20,493,500: —

För Bodens ingenjörkår:

Ett nytt, fullständigt kasernetablissemment, omfattande: kansli- och arrestbyggnad, två kasernflyglar, hvardera för två kompanier, verkstadsbyggnad, exercishus, kokinrättning, sjukpaviljong, stall- och förrådsbyggnad, underofficersbyggnad, officersbyggnader samt behöfliga uthus — inberäknadt det för påbörjandet af detta etablissemment för år 1902 redan beviljade anslaget, 215,000 kronor..... » 947,500: —

För Norrlands trängkår:

Det nuvarande etablissemmentets i Sollefteå utvidgning, omfattande: förändringsarbeten i nuvarande kasern, en ny kasernflygel för två trängkompanier, ändringsarbeten i nuvarande beväringssbaracken, tillbyggnad af vinterstallet med 20 spiltor samt behöfliga uthus..... » 232,000: —

För Gotlands infanteriregemente:

Ett nytt etablissemment, omfattande: kanslibyggnad, tre kasernflyglar, sjukpaviljong, kokinrättning, exercishus, varmbadhus, arrestbyggnad, inredningsarbeten i de två nuvarande beväringssbarackerna samt behöfliga uthus..... » 1,122,000: —

Summa kronor 22,795,000: —

I fråga om de föreslagna etablissemmenten ansåge departementschefen sig böra lemna följande upplysningar. För *Karlskrona grenadierregementet* samt det för Karlskrona försvar jemväl afsedda *fästningsingenjörkompaniet* hade Karlskrona stad redan förbundet sig att fritt till kronan afstå väl belägna områden för uppförande af kasernetablissemment äfvensom att fritt upplåta ej blott erforderlig mark för skjutbanor, utan ock lämplig öfningsterräng.

Beträffande *Hallands regemente* vore det af största vigt, att dess förläggning så fort ske kunde ordnades, särskildt för att undvika, det större delen af de värnpligtige från Skåne och Halland, hvaraf detta regementes manskapsstyrka komme att bestå, skulle för undergående af vapenöfning under ett flertal år behöfva föras ända till den i närheten af Venersborg belägna, af Vestgötadals regemente hittills disponerade mötesplatsen Grunnebohed, hvilket skulle medföra icke blott många olägenheter, utan äfven stora kostnader.

Hvad anginge *Vendes trängkår*, hade dess förflyttning från Landskrona till annan mera skyddad ort ansetts nödvändig. En trängkårs mobilisering toge till följd af den stora personal och den mängd hästar m. m., som vid kårens försättande på fältfot skulle med densamma införlifvas, samt den mångfald af olika formationer, som då skulle bildas, betydligt längre tid än utrustningen af truppförband, tillhörande öfriga vapenslag, och ett hinder i trängens mobilisering verkade dessutom störande på koncentreringen af arméfördelningens öfriga truppförband. En trängkår med dess stora förråd borde fördensull förläggas till en ort, der dess olika behof af materiel, hästar m. m. kunde hastigare tillgodoses och utrustningsarbetet lugnare försiggå än i en kustort. Med anledning häraf hade i nu föreliggande förslag upptagits ett nytt etablissement för *Vendes trängkår*, hvars hittills varande kasernetablissement borde komma till användning för förläggning af annat truppförband eller skola.

Vid uppgörandet af förslag till förläggning af *Vendes artilleriregemente* hade man haft att taga i öfvervägande, huruvida regementets etablissement i *Kristianstad* borde så utvidgas, att hela regementet der kunde förläggas, eller om den ridande divisionen borde förläggas till *Landskrona*, sedan *Vendes trängkår* flyttats derifrån, men med hänsyn till de stora olägenheter såväl för öfningarna som i administrativt afseende, hvilka ett förläggande af en mindre del af regementet till annan ort skulle medföra, hade departementschefen ansett beräkningarna böra uppgöras under det antagande, att hela regementet komme att förläggas till *Kristianstad*. Härvid förutsattes dock, att fullt lämplig mark fritt ställes till kronans förfogande.

Lämpligt område för *Vaxholms grenadierregementes* etablissement och öfningar hade icke kunnat erhållas annat än å Rindön i närheten af Oscar-Fredriksborg. Att detta etablissement kräfde en icke obetydligt högre kostnad än det för *Karlskrona grenadierregemente*, berodde till stor del derpå, att vid ifrågavarande plats å Rindön måste uppföras bostadshus för allt befäl. Till följd af det stora afståndet mellan Oscar-Fredriksborg och Vaxholm — närmare $\frac{1}{2}$ mil — kunde nemligen befälet icke vara bosatt

i denna stad, äfven om lämpliga vinterbostäder der eljest kunnat erhållas, och på annan närbelägen plats funnes sådana bostäder icke att tillgå.

För det *ingenjörkompani*, som skulle förläggas till Vaxholm, hade nödigt område med lämpligt läge erhållits derigenom, att dispositionsrätten återvunnits till mark, som egdes af kronan, men varit till enskild upplåten.

Beträffande *Vestmanlands regemente* ansåge departementschefen sig böra erinra, hurusom han redan i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 13 januari 1900 utförligt redogjort för de skäl, som talade för regementets snara förflyttning från dess nuvarande mötesplats Salbohed. Han hade dervid anført, bland annat, att chefen för femte arméfördelningen i skrifvelse den 13 oktober 1893 framhållit de olägenheter, som vore förenade med ifrågavarande mötesplats' användande, såsom dess stora afstånd, $1\frac{3}{4}$ mil, från närmaste järnvägsstation — ett förhållande, som äfven af chefen för generalstaben framhållits som synnerligen olägligt från mobiliseringssynpunkt —, den otillfredsställande beskaffenheten af sjelfva exercisfältet, hvilket vore sandigt och gropigt samt ned emot Sagån vattensjukt, äfvensom svårigheten att utföra strids- och fälttjenstöfningar såväl å mötesplatsen som i dess omgifningar, enär å exercisfältet afstånden vore för små i förhållande till de nutida vapnens skottvidder och den angränsande beträddbara terrängen vore för ändamålet mindre tjenlig. Departementschefen hade äfven ansett sig böra fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på de i sanitärt hänseende ogynnsamma förhållandena å Salbohed, hvilka föranledt febrar och andra sjukdomar samt fördenskull länge varit öfverklagade.

På grund af hvad sålunda i ärendet anförts hade Kongl. Maj:t till 1900 års Riksdag afgifvit proposition om anvisande af erforderliga medel m. m. för regementets förflyttning från Salbohed, hvilken framställning dock ej vunnit Riksdagens bifall.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 11 januari 1901 hade departementschefen å nyo inför Kongl. Maj:t framhållit lämpligheten af, att en förflyttning af regementets öfningar från Salbohed till bättre belägen plats så snart som möjligt egde rum, och hade departementschefen föreslagit, att, enär regementets byggnader befunne sig i så bristfälligt skick, att deras iståndsättande skulle kräfva betydliga kostnader, medel i stället måtte begäras till påbörjande af nytt etablissement åt regementet. Kongl. Maj:t hade jemväl funnit godt att af 1901 års Riksdag äska anslag till nytt etablissement åt Vestmanlands regemente, men hade denna framställning icke af Riksdagen bifallits.

De skäl mot förflyttning af regementets öfningar från Salbohed, som inom vederbörande utskott anförts, syntes departementschefen emellertid

icke vara af den betydelse, att de borde hindrande inverka på frågan om uppförande å annan ort af nytt etablissement för regementet; och då nämnda hed i alla händelser måste fortfarande, åtminstone under några år, tagas i anspråk för regementets behof, syntes den omständighet, att ifrågasatt utredning angående den framtida dispositionen af heden, sedan den upphört att användas såsom mötesplats, ännu ej hunnit verkställas, icke utgöra hinder för fattande af beslut redan nu om uppförande af det nya etablissementet.

På grund häraf och då departementschefen af skäl, som förut framhållits, ansåge ett nytt etablissement för Vestmanlands regemente synnerligen behöfligt, bland annat, med hänsyn till att detta regementes värnpliktige utan ett sådant skulle blifva mycket illa lottade i förhållande till öfriga regementens, hade detaljeradt förslag till kasernetablissement för regementet nu blifvit utarbetadt.

För förläggning af *Andra Svea trängkår* hade af Sala stad erbjudits nödig mark ej blott för kasernetablissementet, utan äfven till öfningsfält, och hade detta erbjudande efter noggrann utredning beträffande markens lämplighet blifvit af Kongl. Maj:t antaget. Detta hade dock skett endast under den förutsättning, att Väsby kungsgård, hvars mangårdsbyggnader vore behöfliga till underofficersbostäder, jemväl måtte för nu sagda ändamål disponeras; och ville departementschefen vid annat tillfälle underställa Kongl. Maj:ts pröfning frågan om upplåtande till landtförsvaret af nämnda kungsgård samt om särskild framställning till Riksdagen i sådant syfte.

Kostnaderna för kasernetablissementen i *Boden* hade i nu föreliggande förslag beräknats icke obetydligt större än de kostnader, som i de summariska förslagen varit upptagna för samma etablissement, men berodde detta dels deraf, att såväl material- som arbetskostnader i denna del af Norrland för närvarande vore betydligt högre än i öfriga delar af riket, dels ock deraf, att i det nya förslaget jemväl befälsbostäderna beräknats skola uppföras af sten, i stället för att kostnaderna i det förra förslaget varit upptagna såsom för träbyggnader. Orsaken till sistnämnda ändring låge till största delen deri, att man med hänsyn till den fara för beskjutning, för hvilken ifrågavarande byggnader vid en belägring kunde blifva utsatta, ansett sig böra göra dem mindre eldfarliga, men äfven i den mindre underhållskostnad, stenhus i allmänhet kräfde. Med hänsyn till klimatet hade senare tiders erfarenhet gifvit vid handen, att stenhus väl kunde täfla med trähus och i hygieniskt hänseende hade de alltid varit att föredraga.

Beträffande *Norrlands trängkårs* etablissement i Sollefteå ansåge departementschefen sig böra nämna, att de åtgärder mot niplas, som vid

sagda etablissement blifvit vidtagna, syntes vara fullt betryggande för samtliga dervarande byggnaders bestånd. De nya byggnader, som nu afsåges att uppföras, skulle förläggas till den från elfven längre bort belägna delen af förläggningsområdet.

Hvad slutligen anginge *Gotlands infanteriregemente*, vore det nödvändigt att så fort ske kunde ordna dess förläggning, särskildt med hänsyn till de värnpliktige från fastlandet, som på grund af Riksdagens beslut komme att i en följd på ön fullgöra sin vapenöfningskyldighet.

Om från summan af samtliga nu beräknade kostnader, 22,795,000 kronor, droges summan af de för påbörjande af kasernetablissement åt *Lifregementets husarer, Bodens ingenjörkår, Första Göta och Första Svea trängkårer, Karlskrona och Vaxholms grenadierregementen* samt *Norrbottens regemente* redan af 1901 års Riksdag beviljade, ofvan omnämnda anslagen, sammanlagdt 1,797,000 kronor, så erfordrades för uppförande eller utvidgning af de i förut nämnda förslag uppräknade kasernetablissementen ytterligare 20,998,000 kronor, eller i rundt tal *21 millioner kronor*, en summa, som icke borde behöfva öfverskridas under antagande likväl, att belopp, som möjligen kunde besparas å ett etablissement, finge användas för uppförandet af ett annat, hvartill den beräknade summa kunde visa sig vara otillräcklig.

I detta sammanhang erinrade departementschefen, att, sedan vid 1901 års riksdag inom dess båda kamrar framhållits önskvärdheten deraf, att utlåtande öfver förslag till de för den nya härordningens genomförande behöfliga nya etablissement före dessa förslags slutliga pröfning afgifves af personer, hvilka stode utanför den militära myndighet, som uppgjort de planer och beräkningar, hvarpå förslagen grundades, Kongl. Maj:t under den 8 november nästlidet år uppdragit åt fyra personer, nemligen ledamöterna af Riksdagens Första Kammare f. d. ryttmästaren, godsegaren m. m. friherre J. T. Gripenstedt och f. d. kaptenen, godsegaren m. m. F. E. Pettersson samt ledamöterna af Andra Kammaren, ingenjören S. O. Nylander och f. d. kaptenen m. m. H. F. A. E. Pantzarhielm, att afgifva utlåtande öfver ofvan omnämnda, inom fortifikationen utarbetade planer med tillhörande detaljritningar och kostnadsförslag för uppförande af nya och utvidgande af redan befintliga kasernetablissement, med rätt för dem att under arbetet tillkalla de sakkunnige män, af hvilkas biträde de till vinnande af erforderliga upplysningar för uppdragets utförande ville sig begagna.

För detta ändamål vore vederbörliga ritningar och kostnadsförslag till nämnda personer öfverlemnade, men deras arbeten vore, då statsverkspropositionen till Riksdagen afläts, ännu icke afslutade.

Beträffande byggnadssummans fördelning på flera år har departementschefen anfört följande:

Redan i den förut omnämnda utredningen beträffande kostnaderna för det nya härordningsförslaget, som från chefen för generalstaben till Kongl. Maj:t öfverlemnades den 8 december 1900, hade framhållits, hurusom kostnaderna för de nybyggnadsarbeten, som med härordningsförslaget vore förbundna, icke lämpligen låte sig jemnt fördelas på hela den tid, som för förslagets genomförande erfordrades, utan måste koncentreras på en kortare följd af år. Han hade erinrat, att man genom byggnadstidens förkortning, så mycket som med god hushållning vore förenligt, skulle i väsentlig mån undanrödja de svårigheter med afseende å förläggningen, som eljest under öfvergångstiden måste ställa sig hindrande för de värnpligtiges utbildning. Och med hänsyn härtill borde man, särskildt beträffande första öfvergångsperiodens arbeten, söka få dessa utförda så fort lämpligen ske kunde, så mycket hellre som hvarje onödigt uppskof med de till denna period hörande anordningar måste synnerligen menligt inverka på genomförande af arméförslaget i dess helhet. Den för första öfvergångsperioden beräknade byggnadssumman hade därför föreslagits till fördelning på 4 år, nemligen åren 1902—1905.

Uti det utlåtande, som arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet afgifvit öfver chefens för generalstaben här nämnda framställning, hade äfven påvisats nödvändigheten af, att byggnadsanslaget blefve i sin helhet tillgängligt inom en kortare tidrymd än den, som beräknats för härordningens genomförande, på det att inqvarteringen skulle kunna, i den mån härordningens utveckling framskrede, behörigen besörjas och lokaler för öfningarna i rätt tid erhållas.

I samband härmed hade arméförvaltningen äfven framhållit, att byggnadsanslaget genast från början borde bestämmas för en tillräcklig följd af år, på det att, när uppförandet af ett etablissement väl en gång vore påbörjad, arbetena å detsamma icke måtte blifva försenade på grund af bristande tillgång på medel. Ett fördröjande af byggnadsarbetena skulle dessutom icke blott vara till men för härordningens genomförande, utan äfven kunna föranleda ökade kostnader, hvaraf åter en rubbning af de beräknade kostnadssummorna lätt kunde blifva en följd.

Anslaget borde sålunda på en gång bestämmas för hela den af chefen för generalstaben angifna fyraårsperioden.

Då departementschefen sedermera inför Kongl. Maj:t föredragit detta ärende, hade han ansett sig böra till alla delar instämma i de åsigtter, som uttalats beträffande nödvändigheten af, att byggnadsarbetena med sådan kraft bedrefves, att svårigheterna med ordnandet af truppersnas för-

läggning under öfvergångstiden måtte kunna i möjligaste mån öfvervinnas och de med en provisorisk förläggning alltid förenade kostnaderna förminskas. Departementschefen hade också fullkomligt erkänt såväl det berättigade uti de framställningar, som då blifvit gjorda angående behovet af ett byggnadsanslag, beräknadt efter 6,000,000 kronor om året under fyra år, som äfven det från byggnadssynpunkt särdeles önskvärda deri, att detta anslag beviljades på en gång för de närmaste åren, för att sedan år efter år anvisas. Och det hade endast varit med hänsyn till öfriga stora och viktiga anslagsbehof under första öfvergångsåret, som han nödgats afstå från yrkandet på de föreslagna större anslagen att utgå under en följd af år.

Beviljandet af de medel, som, enligt hvad förut anförts, erfordrades under åren 1903—1905 till kasernetablissemant, kunde emellertid nu icke längre uppskjutas.

Ang. två
inom Andra
Kammaren
väckta mo-
tioner.

I sammanhang med denna fråga har utskottet till behandling förehafvt två inom Andra Kammaren väckta motioner (n:is 103 och 126).

Uti den förra af dessa, afgifven af herr *O. A. Ericsson* i Ofvanmyra *m. fl.*, har yrkats,

a) att Riksdagen måtte på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts under fjerde hufvudtiteln punkt 36 i innevarande års statsverksproposition gjorda framställning, att dels till uppförande af nya och dels till utvidgande af redan befintliga kasernetablissemant för fästningstrupperna och artilleriet ansloges ett belopp, som efter vederbörande utskotts granskning dertill kunde anses erforderligt, samt deraf för år 1903 på extra stat anvisades 6,000,000 kronor, och

b) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det tacktes Kongl. Maj:t till nästa Riksdag låta utarbета fullständigt förslag till de ändringar samt ny- och tillbyggnader af baracker m. m. å nuvarande mötesplatser, som kunde anses erforderliga för att tillgodose infanteriets och öfriga i motionen förut ej omnämnda truppförbands behof för såväl sommar- som blifvande vinterförläggning.

Till stöd för denna framställning hafva motionärerna anförvt följande:

»I den till innevarande års Riksdag aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition n:o 1, angående statsverkets tillstånd och behof, har Kongl. Maj:t under fjerde hufvudtiteln punkt 36 föreslagit Riksdagen, att till uppförande af nya byggnader för armén på extra stat för åren 1903, 1904 och 1905 bevilja ett belopp af 21,000,000 kronor samt deraf för år 1903 anvisa 7,000,000 kronor.

Vid sistförflutne riksdag äskade Kongl. Maj:t för samma ändamål 4,000,000 kronor. I sitt deröfver afgifna utlåtande n:o 13 uttalade särskilda utskottet n:o 1, att det funnit den i kasernfrågan förebragta utredningen såväl med afseende å kasernetablissemanten i allmänhet som särskildt med afseende å de i den kongl. propositionen föreslagna ej så fullständig, att utskottet kunde tillstyrka Riksdagen att bevilja hela den begärda summan. Och Riksdagen beviljade också endast 3,769,800 kronor.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet af den 11 dennes omnämner statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, att chefen för fortifikationen utarbetat detaljerade förslag ej mindre till typer för nya kasernetablissemant åt de truppförband af olika vapenslag, hvilka antingen i och med den nya härordningen komma att uppsättas eller, ehuru förut ingående i armén, icke egt kaserner, än ock till förändring och tillbyggnad af sådana, redan befintliga etablissemant, på hvilka den nya härordningen i afseende å utrymme ställer större kraf än den gamla; äfvensom att Kongl. Maj:t uppdragit åt fyra personer, två ledamöter från hvardera af Riksdagens kamrar, att afgifva utlåtande öfver ofvan omförmälda inom fortifikationen utarbetade planer, med tillhörande detaljritningar och kostnadsförslag, men att deras arbeten ännu icke äro afslutade.

Den här ofvan omnämnda, af »försvarsutskottet» förordade utredningen är således ännu icke fullt verkställd, och Riksdagen lemnas i okunighet till och med om förläggningsorterna för flera etablissemant.

De finnas nog, som fästa mindre vigt vid att Riksdagen får hafva sitt ord med rörande förläggningsorterna, och förmena, att regeringen och vederbörande militärer bäst kunna ordna om den saken; men såväl den hittills vunna erfarenheten härutinnan som det intresse den stora allmänheten har för den frågan gör, att undertecknade äro af en annan åsigt och till och med anse denna fråga om förläggningsorterna vara en af de viktigaste såväl i ekonomiskt som i sedligt afseende, åt hvars pröfning Riksdagen bör egna en allvarlig omsorg.

Den för några år sedan uppkomna täflan emellan olika stadssamhällen om vissa artilleriregementen och deraf följande val af förläggningsorter för dessa, har tydligt ådagalagt, att ett godt val af för ändamålet särskildt lämpade platser knappt i något enda fall blifvit träffadt. Derom hafva också 1901 års församlade statsrevisorer framställt anmärkningar, särskildt beträffande Andra Svea artilleriregementes mötesplats vid Upsala, och det är den öfverhängande faran af att något dylikt ytterligare skall upprepas vi härmed vilja afvärja.

Af de uttalanden, som statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet i ofvanberörda statsrådsprotokoll haft i frågan, tyckes framgå,

som om vid val af mötesplatser hänsynen till officerarnes bekvämligheter vore den öfvervägande, för att icke säga den bestämmande. Vi neka icke till att det vore godt och väl, om vid val af förläggningssorter för våra trupper dessa kraf kunde fullständigt tillgodoses, men vi hålla före, att, der så icke lämpligen ske kan, dylika kraf böra vika för andra enligt vårt förmenande långt viktigare, till hvilka vi i främsta rummet räkna platsens lämplighet för sitt hufvudändamål, öfningen. Derjemte bör äfven den ekonomiska frågan beaktas. Genom det beslut, sistförflutne Riksdag fattade i försvarsfrågan, komma stora utgifter att tynga vår budget, och försigtigheten bjuder, nu mera än någonsin, att se till, att allt användes på bästa sätt samt ordnas så billigt som möjligt.

Detta tro vi skulle blifva händelsen, om man, derest ej särskilda omständigheter, såsom platsens olämplighet m. m. dylikt, tvingade till förflyttning, bibehölle de nuvarande mötesplatserna för regementenas såväl sommar- som vinterförläggning, på hvilka platser redan stora kostnader äro nedlagda i dyrbara skjutbanor, dräneringar, vattenledningar, sjukhus och andra byggnader m. m., och der det således erfordras endast tillbyggnads- och kompletteringsarbeten.

Att anlägga etablissemang m. m. invid städerna, afsedda särskildt för rekrytutbildningen, och använda nuvarande mötesplatser allenast för repetitions-(regements)öfningar, såsom från visst håll uttalats, kan väl näppeligen vara med allvar menadt. Det vore väl, om vårt land med sina begränsade tillgångar kunde bära bördan af *en* mötesplats för hvart regemente.

De nuvarande öfningsplatserna äro visserligen till större delen förlagda på landsbygden, men deri se vi för vår del endast fördelar och önska till och med, att de nya regementena blefve förlagda på landsbygden med betydligare afstånd från städerna, å hvilken man i allmänhet har den bästa terräng att välja på. Der äro vanligtvis byggnadsmaterialier och födoämnen m. m. dylikt billigare, hvarförutom manskapet å dessa ställen blefve mera fredadt för de frestelser, som locka i städerna, såsom krogar m. m. sådant.

Riksdagen har nog äfven förut vid åtskilliga tillfällen beaktat allt detta. Och det är sannolikt, att dessa synpunkter i icke ringa grad legat till grund för de beslut, som under de två senaste riksdagarne fattats, då Riksdagen afslagit Kongl. Maj:ts framställning angående förflyttning af Vestmanlands regemente från dess nuvarande mötesplats Salbohed till närheten af Vesterås stad.

Ett uppskof med frågan, till dess en fullständig utredning i antydda riktning kunde föreläggas Riksdagen, vore således enligt vårt förmenande

det enda rigtiga, men vi inse, att frågan i sin helhet ej torde tåla ett sådant, och kunna därför vara med om att för närvarande bevilja anslag till de kasernetablissemment, som enligt fortifikationschefens åsigt »i främsta rummet» böra komma till utförande, nemligen de för fästningstrupperna afsedda samt för utvidgning af samtliga nuvarande artillerietablissemment, äfvensom för uppförande af ett nytt dylikt i Boden.

Vi tilltro oss emellertid icke att för närvarande ingå i pröfning af detaljfrågor och kostnadsförslag beträffande dessa etablissemment; den saken må först undergå vederbörande utskotts granskning; men vi vilja framhålla som vår åsigt, att den sunna, som må anses erforderlig för uppförande af dessa byggnader, fördelas på det sätt, att 6,000,000 kronor deraf anvisas under år 1903.

Visserligen är detta anslag 1,000,000 kronor mindre för år 1903, än hvad Kongl. Maj:t begärt, men vi äro förvissade derom, att, derest vårt förslag om nuvarande mötesplatsers användande till både sommar- och vinterförläggning antages, kostnaden för kasernbyggnaderna i sin helhet på detta sätt kunna nedbringas, att arbetet dermed säkerligen kan utföras med ett betydligt mindre anslag.»

Uti motionen n:o 126, väckt af herr *N. Svensson* i Olseröd *m. fl.*, har hemställt, att Riksdagen för närvarande ej måtte bifalla det åt Hallands regemente för nybyggnader äskade anslaget 1,157,000 kronor, och att således det under punkt 36 i fjerde hufvudtiteln begärda anslaget af 21,000,000 kronor måtte nedsättas med nämnda belopp eller till 19,843,000 kronor.

Motionärerna hafva till stöd för denna framställning anfört följande:

»Vid den i anledning af den nya härorganisationen verkställda indelning af riket uti inskrifningsområden har beträffande provinsen Skåne enligt vårt förmenande icke den af Riksdagen uttalade önskan, att den administrativa indelningen skulle följas, blifvit uppfylld. Särskildt gäller detta Kristianstads län, som blifvit tilldeladt icke mindre än trenne utom provinsen varande inskrifningsområden, nemligen Hallands, Kronobergs och Blekinge län.

Med anledning häraf anse vi oss skyldige såsom länets valda ombud att utverka en ändring häruti i så måtto, att länets värnpligtige måtte få fullgöra sin rekrytutbildning inom länet eller åtminstone inom provinsen, helst som detta står i öfverensstämmelse med det äfven af Riksdagen gjorda uttalandet, att den värnpligtige skulle få fullgöra sin utbildning så nära hemorten som möjligt.

Det synes ock, som om den uppgjorda fördelningen skulle i administrativt hänscende medföra vissa svårigheter. Om Riksdagen som vi hoppas, beaktar vår framställning, följer deraf, att det af Kongl. Maj:t äskade anslaget till nytt, fullständigt kasernetablissemment för Hallands regemente icke må af Riksdagen bifallas.»

Ang. anslag till befälsbyggnader vid fästningsartilleriregementet i Boden.

Slutligen har utskottet i samband härmed till pröfning upptagit Kongl. Maj:ts under punkten 35 af fjerde hufvudtiteln gjorda framställning om anslag till fortsättande af arbetena å rikets landtbefästningar, i hvad densamma afser beviljande af medel till befälsbyggnader vid Boden—Karlsborgs artilleriregementes etablissemment i Boden, för hvilka kostnaderna beräknats till 300,000 kronor, deraf för år 1903 begärts 100,000 kronor. Beträffande denna framställning får utskottet hänvisa till den redogörelse, som meddelats å sid. 106 och 109 i utskottets utlåtande n:o 5. För fortsättande af arbetena å rikets landtbefästningar har Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts af utskottet tillstyrkta förslag i de delar, samma förslag af Riksdagen redan företagits till pröfning, beviljat 6,206,300 kronor samt deraf på extra stat för år 1903 anvisat 2,035,500 kronor. Derest Riksdagen bifaller Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag jemväl i den återstående, nu förevarande delen, skulle nyssberörda extra anslag behöfva höjas till 6,506,300 kronor och de för år 1903 anvisade medlen ökas till 2,135,500 kronor, såsom Kongl. Maj:ts förslag innefattat.

Granskningsnämndens yttrande ang. byggnadsförslagen.

Den i statsrådsprotokollet omförmälda särskilda granskningsnämnd har den 8 sistlidne februari afgifvit yttrande angående de till dess pröfning hänskjutna frågor. Af detta yttrande, hvilket jemte chefens för fortifikationen den 24 mars och arméförvaltningens å fortifikationsdepartementet den 25 i sistnämnda månad deröfver afgifna utlåtanden blifvit till statsutskottet öfverlemnade, torde följande kortfattade redogörelse böra här lemnas.

Till nämndens granskning hade öfverlemnats följande förslag och ritningar med tillhörande kostnadsberäkningar, nemligen:

1. *Normalförslag till kasernetablissemment för ett jältinfanteriregemente*, omfattande följande byggnader: en kanslibyggning, sex kasernflyglar (manskapskaserner), en sjukpaviljong, en kokinrättning, ett exercishus, en arrestbyggnad, en varmbadinrättning, ett stall med vagnbod och två afträdesbyggnader.

2. *Normalförslag till kasernetablissemment för ett fästningsinfanteriregemente*, omfattande följande byggnader: en kanslibyggnad, fyra kasernflyglar, en sjukpaviljong, en kokinrättning, ett exercishus, en arrestbyggnad, en varmbadinrättning, en vagnbod med stall, två afträdesbyggnader.

3. *Förslag till kasernetablissemment för Gotlands infanteriregemente*, omfattande följande byggnader: en kanslibyggnad, tre kasernflyglar, en sjukpaviljong, en kokinrättning, ett exercishus, en varmbadinrättning, en arrestbyggnad, en vagnbod, afträdesbyggnad, äfvensom förslag till förändring af två redan befintliga barackbyggnader till bostäder för underofficerare och till logement för träng- och velocipedkompanierna.

4. *Normalförslag till kasernetablissemment för ett kavalleriregemente*, omfattande följande byggnader: en kansli-kasernbyggnad, en kokinrättning, ett exercishus, ett ridhus, fem stallbyggnader, en varmbadinrättning, ett sjukstall, en skosmedja, en vagnbod, två afträdesbyggnader, två gödselstäder.

5. *Förslag till kasernetablissemment för Bodens ingenjörkår*, omfattande följande byggnader: en kanslibyggnad, två kasernflyglar, en byggnad för minör-, tyg- och parkafdelningen samt för verkstadslokaler, en underofficersbyggnad, ett exercishus, en kokinrättning, en sjukpaviljong, en afträdesbyggnad, stall-, förräds- och vagnbod.

6. *Normalförslag till kasernetablissemment för en trängkår*, omfattande följande byggnader: en kanslibyggnad, en kasern- och sjukvårdsbyggnad, en kokinrättning, en underofficersbyggnad, ett vinterstall, ett exercishus, ett ridhus, en skosmedja, ett sjukstall jemte vagnbod, en varmbadinrättning, en afträdesbyggnad, en gödselstad samt ett trängförråd.

7. *Förslag till byggnader för inquartering af officerare*, tillhörande Vaxholms grenadierregemente, Norrbottens regemente, Norrlands artilleriregemente i Boden samt Bodens ingenjörkår.

8. *Förslag till nya kasernetablissemment för Norrlands artilleriregemente i Boden* samt för *fästningsingenjörkompanierna i Vaxholm och Karlskrona* äfvensom till en *fordons- och gevärsförrådsbyggnad*.

9. *Förslag till förändrings- och tillbyggnadsarbeten vid redan befintliga etablissemment* för: Svea lifgarde, Göta lifgarde, Lifgardet till häst, Lifregementets dragoner, Skånska husarregementet, Skånska dragonregementet, Kronprinsens husarregemente, Norrlands dragonregemente, Första Svea, Första Göta, Vendes, Norrlands, Andra Svea och Andra Göta artilleriregementen, Fälttelegrafkåren samt Norrlands trängkår.

I afseende å de allmänna synpunkter, hvilka varit bestämmande för nämndens granskning, har nämnden anfört följande:

»Uppförandet af nya eller utvidgning af redan befintliga kasern-etablissemient vid flertalet af arméns truppförband kräfver med nödvändighet högst betydande kostnader. Af så mycket större vigt är det därför, att redan från början noggrant tillse, att dessa kostnader såväl vid planläggandet som utförandet af etablissemienten begränsas till de minsta möjliga, och att inskränkningar åvägabringas, som kunna ske, utan att byggnadernas ändamålsenlighet derigenom förfelas eller rimliga anspråk på bekvämlighet åsidosättas.

Dervid är dock att tillse, att den sparsamhet, som måste göra sig gällande beträffande kasernernas såväl inredning som yttre anordningar, icke uteslutande får riktas på nedbringandet af sjelfva *anläggningskostnaderna*, utan att hänsyn äfven tages till minskandet af den årliga *underhållskostnaden*.

Vid anläggandet af de nya kasernetablissemienten bör äfven beaktas, att utrymmet inom desamma varder tillräckligt icke blott för den nuvarande rekrytstyrkan, utan jemväl med hänsyn dels dertill, att desamma vid vissa truppförband kan genom folkmängdens tillväxt komma att ökas, och dels dertill, att flere årsklasser samtidigt kunna till etablissemientet inkallas. Det är därför icke lämpligt att afse de nya etablissemienten allenast för regementenas expedition, förvaltning och skolor, utan bör, då detta kan ske utan nämnvärd ökning i kostnaderna, plats kunna inom dem beredas för hela den styrka, som inkallas under repetitionsöfningarne. Vid dessa tillfällen, då ju förläggningen är jemförelsevis kortvarig, måste naturligtvis dock fordringarne på utrymme och bekvämlighet sänkas.»

Vid granskningen af byggnadsförslagen i deras helhet har nämnden först fäst uppmärksamheten på, att åtskilliga behöfliga byggnader och lokaler ej syntes hafva blifvit i förslagen upptagna.

Sålunda sagnades i de flesta »normalförslagen» tillräckliga *förrådslokaler*, särskildt för vapen, ammunition, fordon och flertalet persedlar, som syntes böra förvaras i ett för hela regementet gemensamt förråd.

Likaledes sagnades *messlokaler* och *samlingsrum* för underofficerare. Visserligen egde underofficerarne den förmånen framför officerarne, att åt de förre beredts bostäder inom kasernen, och behovet af en särskild samlingslokal för dem syntes därför icke vara så stort som för officerarne. Men då för manskapet blifvit afsedda särskilda samlingsrum — dagrummen —, hade nämnden ansett billigheten fordra, att äfven underofficerarne måtte erhålla förmånen af en dylik lokal inom kronans hus, med hvilken, såvidt ske kunde, borde förenas äfven ett kök, på det att också

de ogifte bland underofficerarne måtte beredas tillfälle att intaga sina måltider inom kasernen.

Enligt de genom kongl. brefvet den 28 september 1883 fastställda grunderna för utarbetande af förslag till byggnader för militära behof, skulle vid uppsättande af dylika förslag afses för officerare med vederlikar allenast mess- och samlingslokaler, men icke *bostäder, sjukrum* eller *badrum*. På grund deraf saknades ock sistnämnda lokaler inom samtliga de föreslagna etablissemmenten. Sedan nyssnämnda bestämmelser utfärdades, hade emellertid, särskildt genom den nya härordningen, officerarnes tjänstgöringsförhållanden så betydligt förändrats, att det med skäl kunde ifrågasättas, huruvida icke vid uppförandet af de nya kasernetablissemmenten bostäder borde inom desamma anordnas för åtminstone ett mindre antal ogifta officerare. Detta vore till stort gagn såväl för de olika tjänstegrenarnes behöriga skötande som för ordningens upprätthållande inom kasernen, och det skulle jemväl för många bland officerarne medföra en ekonomisk fördel. Kostnaderna härför blefve obetydliga, och i stället besparades statsverket utgiften för inqvarteringsbidrag till de officerare, hvilka erhöles inqvartering in natura. Om så läte sig göra, borde inom etablissemmentens sjukpaviljonger ett rum afses för officerare och inom varmbadinrättningarne möjlighet till bad för dem beredas.

Hvad slutligen anginge öfriga anordningar inom kasernen, vore att märka, att icke några lokaler afsetts till *handrustkammare*. Sådana vore emellertid för en omsorgsfull och sparsam hushållning med persedlar och materiel synnerligen önskvärda.

Om än afhjelpandet af de sålunda påpekade bristerna i förslagen kräfde någon kostnad, kunde deremot besparingar i andra afseenden göras genom förändrade anordningar.

Dervid hade nämnden först och främst rigtat sin uppmärksamhet på, att åtskilliga af de utaf fortifikationen föreslagna byggnaderna borde kunna sammanföras, så att de blefve *färre till antalet, men inrymde flere våningar*. Å grundläggning och takkonstruktioner skulle derigenom vinnas icke obetydliga besparingar. Byggnadernas ökande i höjd, inom rimliga gränser, behöfde ingalunda minska deras ändamålsenlighet.

Vidare hade nämnden velat såsom ett önskningsmål framhålla nedbringandet af de dryga kostnaderna för *manskapets arrestlokaler*. Särskildt gälde detta förslagen till fält- och fästningsinfanteriregementenas etablissemment, der dessa lokaler förlagts till en särskild arrestbyggnad, inrymmande — förutom bostad för regementsväbeln, vaktrum och förvaringsarrester — ett antal af 9—13 celler med varmluftsanordningar o. s. v. Kostnaderna för en dylik byggnad hade beräknats till 33,200 à 36,800 kronor,

och den sammanlagda utgiften för arrestlokalerna vid ifrågavarande truppförband blefve alltså icke obetydlig. Manskapsarresternas antal borde, enligt nämndens åsigt, med hänsyn dertill, att största delen af manskapet utgjordes af värnpliktige, hvilkas bestraffningar, enligt hvad straffjournalerna i allmänhet utvisade, varit jemförelsevis både få och kortvariga, kunna nedbringas under det af fortifikationen föreslagna antalet. Under sådana förhållanden borde det för arrestlokalerna behöfliga utrymmet kunna erhållas i kanslibyggnaderna, der bevakningspersonal jemväl funnes att tillgå i den ändock derstädes förlagda kasernvakten. Nämnden hade ansett sig kunna föreslå, att dylika lokaler måtte förläggas till kanslibyggnadernas jordvåningar, der stora utrymmen funnes oanvända. Detta hade dock skett under förutsättning, att alla hygieniska kraf i fråga om luftutrymme, ljus och fuktfrihet blefve tillgodosedda. Nämnden hade i sin uppfattning om möjligheten af en dylik anordning funnit stöd uti ett af öfverfältläkaren m. m. d:r G. Dunér den 6 december 1901 till nämnden afgifvet utlåtande.

För åstadkommande af ytterligare besparingar borde å de orter, der flera truppförband komme att förläggas, sådana lokaler, som lämpligen kunde göras gemensamma, sammanföras i *en* byggnad. Detta gälde särskildt *sjuklokalerna och varmbadinrättningarne*. Att inom hvarje etablissemment måste finnas lokaler, der tillfälligt insjuknade kunde få hvila och vård, vore uppenbart, men det syntes icke vara nödvändigt att på sådana orter, der flera truppförband vore förlagda, uppföra för hvarje sådant ett jemförelsevis ganska dyrbart sjukhus, afsedt för allvarsamma och långvariga sjukdomsfall. På sådana platser syntes i stället böra uppföras en efter omständigheternas kraf till storleken afpassad gemensam sjukhusbyggnad. Samma grundsats borde å sådana orter tillämpas i fråga om *varmbadinrättningarne*. I öfrigt har nämnden fäst uppmärksamheten på, att å sådana förläggningsorter, der bad kunde beredas truppen genom anlåtande af allmänna badinrättningar, det borde vara möjligt att utesluta den för varmbadinrättningen afsedda byggnaden och i stället inom exercis-huset eller i dettas närhet anordna duschinrättningar, der truppen dagligen kunde erhålla dusch. Jemväl *arrestlokalerna* kunde och borde på samma sätt göras gemensamma, om detta skulle befinnas billigare än nyss antydda sätt att anordna desamma, eller om utrymmet skulle fordra det.

Hvad beträffade de inom etablissemmenten anordnade *expeditions- och förvaltningslokalerna*, hade utrymmet för dessa understundom synts tillmätt större, än omständigheterna syntes kräfva.

De för *officers- och reservofficersvolontärerna* afsedda lokalerna, uti hvilka i allmänhet särskildt bostadsrum för hvarje volontär blifvit be-

redt, syntes kunna utan olägenhet betydligt inknappas. Både för att vänja de unga officersämnen vid kasernordning och för att möjliggöra en bättre uppsigt öfver dem, ansåge nämnden det vara lämpligare att förlägga dem i gemensamma logement. Härigenom vunnes ock ett utrymme, som med fördel kunde användas till beredande af bostäder åt ogifta officerare.

Härefter har nämnden afgifvit förslag till vissa förändringar angående de föreslagna ventilations- och uppvärmningsanordningarna m. m., hvilka här ej torde behöfva närmare beröras.

En anmärkning, som icke utan fog rigtats mot flertalet under de senare tiotalen af år i vårt land uppförda kasernbyggnaderna hade varit, att allt för stora kostnader nedlagts på *byggnadernas yttre*. Något enklare byggnadssätt hade visserligen vid uppförandet af de nyaste kasernetablissemmenten iakttagits, men alltjemt syntes skäl förefinnas att tillse, det utgifterna för utstyrseln af byggnaderna icke blefve större, än hvad nödvändigheten kräfde. I de föreliggande förslagen ansåge nämnden besparingar kunna ske bland annat genom borttagande af den rustik, hvarmed kanslibyggnaderna och manskapskasernerna blifvit försedda, möjligen dock med bibehållande af pilastrar och fönsteromfattningar å kanslibyggnaderna, som i arkitektoniskt afseende syntes böra i någon mån fränstå framför de andra. Än ytterligare borde kostnaderna kunna nedbringas genom att å orter, der tillgång på godt murtegel funnes och andra omständigheter det medgäfve, puts helt och hållet uteslötes och murytorna i stället finge utgöras af fogstruket tegel.

Såsom sålunda i allmänna drag blifvit antydt, kunde otvifvelaktigt vid uppgörandet af planerna till de nya kasernetablissemmenten utgifterna för desamma nedbringas. Af ännu större betydelse för begränsandet af kostnaderna vore dock, att vid sjelfva utförandet största möjliga *omtänke och planmessighet* iakttoges. I detta hänseende borde bland annat beaktas, att vid bestämmandet af sjelfva byggnadsplatsen inom det blifvande etablissemmentets område noggrann hänsyn måtte tagas till markens beskaffenhet, samt att i öfrigt byggnaderna måtte så förläggas, att man undveke dyrbara grundläggnings- och terasseringsarbeten. De i orten rådande material- och arbetsprisen borde läggas till grund för beslutet om ett etablissemments utförande på ena eller andra sättet, naturligtvis alltid inom den ram, som angäfvades af de s. k. normalförslagen, och af vigt vore, att hvarje särskild byggnadsplan blefve så noggrant och i detalj granskad, innan den öfverlemnades till utförande, att under arbetets fortskridande icke några till pröfning ledande ändringar måtte behöfva deruti företagas.

Då vid hvarje byggnadsföretag entreprenadsystemet i större eller mindre utsträckning antagligen skulle komma att anlitas, vore en sakkunnig *platskontroll* erforderlig såväl för öfvervakande af sjelfva arbetets utförande som materialiernas beskaffenhet, och endast genom en noggrann sådan tillsyn kunde säkerhet beredas för byggnadernas soliditet och framtida bestånd.

Härefter har komitén öfvergått till detaljgranskning af de framlagda förslagen och dervid i hufvudsak anfört följande.

Fältinfanteriregementenas kasernetablissemment.

1. *Kanslibyggnaden.* För tillgodoseende af önskningsmålen att dels undvika uppförandet af en särskild arrestbyggnad och i stället förlägga arrestlokalerna till kanslibyggnadens jordvåning, dels ock anordna mess- och samlingslokal för underofficerare samt att i vindsvåningen bereda rum åt ogifta officerare, ifrågasatte nämnden, huruvida icke ett fältinfanteriregementes kanslibyggnad kunde erhålla sådan i viss mån förändrad inredning, som af nämnden upprättade förslagsritningar utvisade.

2. *Manskapkasernerna.* Enligt fortifikationens förslag skulle dessa, till antalet sex, uppföras i två våningar med förläggning af ett kompani i hvardera våningen. Såsom redan förut framhållits, skulle emellertid afsevärda besparingar vara att vinna, om kasernerna uppfördes i flere våningar. Utom denna vinst i ekonomiskt afseende, vunnos härmed äfven den förmånen, att en hel bataljon, sålunda en enhet inom regementet, kunde komma att inrymmas i samma byggnad.

Enligt fortifikationens förslag funnes inom kasernerna utrymme för 52 värnpligtige och 24 fast anstälde per kompani. Detta syntes vara något för knappt tillmätt. Nämnden hade inhentat, att man redan för den närmaste framtiden vid hvarje fältinfanteriregemente beräknade första årsklassen af de värnpligtige till 630—640 man vapenföre, och att man antog, att de icke vapenföres antal komme att uppgå till c:a 30 man, sålunda tillsammans 660—670 man, hvilket per kompani skulle utgöra 55 à 56. Vid uppförande af de ifrågavarande, för en lång tidsrymd afsedda kasernetablissemmenten syntes man dock böra beräkna utrymme för en ännu något större värnpligtskontingent än den ofvan angifna, och nämnden hade därför velat förorda, att kasernerna måtte uppföras med hänsyn till möjligheten att under längre tids förläggning inrymma 60 värnpligtige per kompani.

Med tillämpande af dessa grunder hade nämnden låtit utarbete två alternativa förslag till manskapskasern för ett fältinfanteriregemente.

Det ena förslaget, benämndt *alternativ A*, innebure, att hvarje manskapskasern uppfördes i *tre* våningar, af hvilka den första och andra hvardera inrymde två kompanier och sålunda båda tillsammans en bataljon, samt den tredje våningen dagrum, lektionsrum och handtverksrum; hvarförutom i alla tre våningarne fördelats bostäder för underofficerare till lika antal som enligt fortifikationens förslag, med undantag, att köksföreståndaren icke erhållit bostad i kasernen, utan i stället i kokinrättningsbyggnaden. För hvarje kompani hade dessutom invid dess logement anordnats en handrustkammare. Vindsutrymmet hade deremot icke tagits i anspråk för annat än förrådsrum.

Enligt det andra förslaget, *alternativ B*, skulle hvarje manskapskasern uppföras i *fyra* våningar, hvardera inrymmande ett kompani. Inom hvarje våning skulle utom logement finnas dagrum, lektionsrum och handrustkammare. Bostäder till lika antal som i alternativ A skulle beredas underofficerarne inom de särskilda våningarne och vinden användas endast till förrådslokaler och handtverksrum.

Nämndens båda förslag erbjöde det företräde framför fortifikationens, att utrymme kunde — utan att dagrummen behöfde tagas i anspråk — på närmare afgifvet sätt beredas för 60 värnpligtige per kompani. De båda alternativen medgäfvade vidare förläggning äfven under repetitionsöfningarne af kompaniernas hela personal inom dess egna lokaler utan att den taktiska indelningen i plutoner och troppar behöfde rubbas. Slutligen ville nämnden framhålla en fördel, som båda alternativen medförde, men fortifikationens förslag saknade, nemligen att invid hvarje kompanis logement anordnats handrustkammare.

Alternativ A hade framför alternativ B det företrädet, att det erbjöde vida större utrymme — så stort, att det syntes skola medgifva möjlighet till den mobiliserade fältstyrkans förläggning inom kasernen utan anlåtande af exercishus och andra tillfälliga inqvarteringslokaler; alternativ B vore åter betydligt billigare i utförandet.

3. *Kokinrättningen*. I afseende å denna byggnad har nämnden föreslagit, att diskrum och uppbackningsrum för den tillredda födans fördelning måtte skiljas samt att bostad i detta hus måtte beredas åt köksföreståndaren.

4. *Varmbadinrättningen* har nämnden ansett kunna uppföras för något mindre kostnad än den ifrågasatta, 22,500 kronor, (kostnaden för badhusets inredning, 7,500 kronor, deruti icke inberäknad.) Visserligen

borde inredas ett desinfektionsrum, som i förslaget saknades, men måste anses nödvändigt, samt plats beredas för officersbad, men å andra sidan borde den enligt fortifikationens förslag hit förlagda gevärsreparationsverkstaden kunna förflyttas till annan plats samt behöfelig ånga tillföras badinrättningen från kokinrättningens ångpanna. Genom uteslutande af nämnda verkstadsrum och ändamålsenligt tillvaratagande af utrymmet i öfrigt borde varmbadinrättningen icke behöfva göras afsevärdt större än det vid Norrlands dragonregementes kasernetablissemment i Umeå nyligen uppförda badhuset, som kostat allenast 9,332 kronor 35 öre, och nämnden hade därför i sina kostnadsberäkningar upptagit denna byggnad till 12,000 kronor, hvartill borde läggas kostnaden för badhusets inredning, hvilken kostnad, då särskild ångpanna för badhuset icke syntes erfordras, ansåges kunna upptagas till 6,000 kronor.

5. Angående *stall och vagnbod* har nämnden framställt endast mindre väsentliga anmärkningar.

6. *Arrestbyggnaden.* Derest nämndens förslag att anordna arrestlokaler i kanslibyggnadens jordvåning komme att tillämpas, upphörde behöfvet af en särskild arrestbyggnad.

7. *Sjukpaviljongen.* Beträffande denna byggnad har nämnden framhållit, att i densamma syntes böra anordnas sjukrum äfven för officerare.

Mot förslagen till öfriga byggnader inom fältinfanteriregementenas kasernetablissemment hade intet varit att erinra.

Beträffande den kostnadsminskning, som vid tillämpande af nämndens förslag i fråga om ett fältinfanteriregementes etablissemment komme att ega rum, hänvisade nämnden till tabellen å följande sida.

Fästningsinfanteriregementenas kasernetablissemment. Till *kanslibyggnaden* hade nytt förslag blifvit uppgjort, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det för fältinfanteriregementenas kanslibyggnader af nämnden utarbetade. Kostnaden blefve 86,500 kronor, under det att enligt fortifikationens förslag kostnaden för kanslibyggnad upptagits till 80,100 kronor och för särskild arrestbyggnad till 33,200 kronor, alltså tillhopa 113,300 kronor.

Hvad öfriga byggnader inom detta etablissemment anginge, hänvisade nämnden till hvad om motsvarande byggnader i fältinfanteriregementets kasernetablissemment blifvit anfördt.

»Jemförelse mellan kostnaderna för ett fältinfanteriregementes kasernetablissemment enligt Fortifikationens förslag samt nämndens båda alternativ.

	Fortifikationens förslag.	Nämndens förslag.	
		Alternativ A.	Alternativ B.
Kanslibyggnaden	95,000	1) 100,700	1) 100,700
Manskapskasernerna ²⁾	735,000	718,500	639,600
Sjukpaviljongen	43,700	3) 43,000	3) 43,000
Kokinträttningen	63,000	4) 66,000	4) 66,000
Exercishuset	47,000	47,000	47,000
Varmbadinträttningen	30,000	5) 18,000	5) 18,000
Arrestbyggnaden	36,800	—	—
Vagnboden	8,000	8,000	8,000
Afträde och pissoir	7,000	7,000	7,000
Rörledningsarbeten	40,000	40,000	40,000
Planering och stängsel	25,000	6) 25,000	6) 25,000
Administration	24,000	24,000	24,000
Oförutsedda utgifter ⁷⁾	45,500	43,800	40,700
Summa Kronor	1,200,000	1,141,000	1,059,000
<i>Kostnadsminskning i jemförelse med Fortifikationens förslag</i>	—	59,000	141,000

Anm. 1. Nämndens kostnadsberäkningar äro utförda med ledning af Fortifikationens normalpris.

Anm. 2. För reduktion eller tillökning af kostnaderna å olika orter, se Fortifikationens tabell, (sid. 39).

Anm. 3. En manskapkasern inrymmer:

enligt Fortifikationens förslag . . . . . 12,350 kub.m., pris kr. 9,92 pr kub.m.

» Alternativ A. . . . . 24,465 » » 9,79 » »

» Alternativ B. . . . . 22,118 » » 9,64 » »

¹⁾ Kostnadsökningen härleder sig deraf, att arrestlokalerna förlagts till jordvåningen.

²⁾ Enligt Fortifikationens förslag äro manskapkasernerna sex, hvardera i två våningar; enligt alternativ A äro de till antalet tre, hvardera i tre våningar, och enligt alternativ B likaledes till antalet tre, hvardera i fyra våningar.

³⁾ Kostnadsminskningen beror af rustikens borttagande.

⁴⁾ Kostnadsökningen härleder sig deraf, att å vinden föreslagits inredande af en underofficersbostad samt att uppvärmningsanordningarne ändrats.

⁵⁾ Beträffande kostnadsminskningen, se betänkandet.

⁶⁾ Kostnaderna för planering och stängsel äro upptagna till samma belopp, som i Fortifikationens förslag, men torde flerstädes kunna nedbringas.

⁷⁾ Oförutsedda utgifter äro i alla förslagen beräknade till c:a 4 % af öfriga kostnader.»

Beträffande *Gotlands infanteriregementes kasernetablissemment*, hvarest manskapskasernerna föreslagits till uppförande i tre våningar, har nämndens anmärkningar endast i öfriga tillämpliga delar afsett samma slags förändringar som vid fältinfanterikasernerna.

Kavalleriregementenas kasernetablissemment.

1. *Kansli-kasernbyggnaden.* Enligt fortifikationens förslag skulle i denna byggnad inrymmas dels expeditions- och förvaltningslokaler, mess- och samlingsrum för officerarne samt lokaler för officersvolontärer, dels logement, dagrum och lektionssalar för regementets hela manskapsstyrka, dels sjukafdelning med två sjuksalar, rum för läkarne m. m., dels arrest-lokaler för officerare, underofficerare och manskap samt dels slutligen bostäder och samlingsrum för underofficerarne. Nämnden hade visserligen icke haft något att erinra mot den princip, som legat till grund för ifrågavarande förslag, nemligen att inom en byggnad sammanföra så många som möjligt af de för regementets behof erforderliga, särskilda lokalerna, men hade dock velat uttala sina betänkligheter mot förläggandet i denna byggnad af sjukafdelningen, för hvilken borde uppföras en särskild sjukpaviljong i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den för fästningsinfanteriregementet föreslagna sjukhusbyggnaden, hvars kostnad af fortifikationen beräknats till 36,400 kronor. Kansli-kasernbyggnaden komme derigenom att dels något förminskas och dels erhålla en i viss mån annan inredning, och hade nämnden med anledning deraf låtit upprätta förändrade förslagsritningar till en dylik byggnad.

2. Beträffande *stallbyggnaderna* har nämnden i afseende på golfbeläggningen och spiltbommarna ifrågasatt vissa angifna anordningar.

3. *Ridhuset.* Denna byggnad, som vore afsedd att uppföras af sten och att inrymma 4 volter, skulle kräfva en kostnad af 65,000 kronor. Nämnden hade för jmförelse förehaft ritningar och förslag till det nyligen uppförda ridhuset vid Norrlands dragonregementes kasernetablissemment i Umeå, hvilket ridhus, likaledes inrymmande 4 volter, byggts af trä och kostat 53,948 kronor 61 öre. Då Fortifikationen beräknat byggnadsprisen i Norrland 10 % högre än i andra delar af riket, borde ett dylikt ridhus kunna i södra och mellersta Sverige uppföras för ännu mindre kostnad.

Beträffande öfriga hus inom detta etablissement gälde i tillämpliga delar, hvad om motsvarande byggnader inom infanterietablissemmenten blifvit anfördt. I fråga om kostnaderna hänvisade nämnden till följande:

»Jemförelse mellan kostnaderna för ett kavalleriregementes kasernetablissement enligt fortifikationens och enligt nämndens förslag.

	Fortifikationens förslag		Nämndens förslag	
Kansli-kasernbyggnaden	420,000	—	¹⁾ 376,000	—
Sjukpaviljongen	—	—	36,400	—
Kokinrättningen	46,500	—	46,500	—
Stallarne	395,000	—	²⁾ 395,000	—
Exercishuset	35,000	—	35,000	—
Ridhuset	65,000	—	³⁾ 54,000	—
Varmbadinrättningen	19,600	—	⁴⁾ 18,000	—
Skosmedjan	13,500	—	13,500	—
Sjukstallet	19,800	—	19,800	—
Vagnboden	8,000	—	8,000	—
Afträdet	6,000	—	6,000	—
Gödselstäder	2,000	—	2,000	—
Rörledning	40,000	—	40,000	—
Planering och stängsel	30,000	—	⁵⁾ 30,000	—
Administration	25,000	—	25,000	—
Oförutsedda utgifter ⁶⁾	45,600	—	44,200	—
Summa Kronor	1,171,000	—	1,149,400	—
Kostnadsminskning enligt nämndens förslag	—	—	21,600	—

Anm. 1. Nämndens kostnadsberäkningar äro utförda med ledning af fortifikationens normalpris.

Anm. 2. För reduktion eller tillökning af kostnaderna å olika orter, se fortifikationens tabell, (sid. 39).

¹⁾ Kostnadsminskningen beror på förändrad inredning och sjuklokalernas uteslutande ur denna byggnad.

²⁾ Från kostnaden för stallarne kan dragas c:a 3,600 kronor, om spiltbommar af trä med plåtbeslag användas i stället för sådana af jernrör.

³⁾ Beträffande kostnadsminskningen, se betänkanudet.

⁴⁾ D:o d:o.

⁵⁾ Kostnaderna för stängsel och planering äro beräknade till samma belopp som i fortifikationens förslag men torde flerstädes kunna nedbringas.

⁶⁾ Oförutsedda utgifter hafva upptagits till c:a 4 % af kostnaderna i öfrigt.

Bodens ingenjörkårs kasernetablissemment. I afseende å detta etablissement hafva framstälts vissa särskilda erinringar, beroende dels på dess läge invid en fästning, der flera truppförband komma att förläggas, och dels på anordnandet af verkstadslokaler m. m., hvilka föranledt nämnden att förordna de begge föreslagna manskapskasernernas förenande till en. I öfrigt har i tillämpliga delar återopats hvad nämnden förut anfört.

Förslaget angående *trängkårens kasernetablissemment* har icke föranledt några till kostnadsminskning ledande ändringsförslag från nämndens sida. Manskapskasernerna vid dessa etablissement hafva redan af fortifikationen föreslagits till uppförande i tre våningar.

Officersbostäder i Vaxholm och Boden. Enligt Fortifikationens förslag skulle dessa uppföras i Boden af sten och i Vaxholm af trä. Då ettelertid åtskilliga olägenheter vore förenade med träbyggnader, främst de ökade underhållskostnaderna och den större eldfarligheten, har nämnden, under återopande af hvad nästlidet års Riksdag uti sin skrifvelse den 1 juni 1901 anfört beträffande vissa byggnader för kustartilleriet i Karlskrona, föreslagit, att jemväl officersbyggnaderna i Vaxholm måtte uppföras af sten och af samma storlek som de i Boden, hvarigenom deras antal — enligt förslaget tre — skulle kunna inskränkas till två. Någon kostnadsökning borde icke genomförande af nämndens förslag i denna del medföra.

Norrlands artilleriregementes etablissement i Boden. Beträffande detta etablissement har nämnden förordat, att kanslibyggnaden och de båda manskapskasernerna måtte utbytas mot en kanslikasernbyggnad, hvarigenom kostnaden skulle minskas. Vidare har nämnden framhållit, att i Boden, der detta detaschemment komme att förläggas, en gemensam sjukhusbyggnad för hela garnisonen borde anordnas.

Fästningsingenjörkompaniernas i Vaxholm och Karlskrona etablissement. Då dessa etablissement vore afsedda att inrymma allenast ett kompani hvardera, syntes de för deras uppförande beräknade kostnaderna 228,000 kronor för etablissementet i Karlskrona och 240,000 kronor för det i Vaxholm (förutom officersbostäder) vara mycket betydande; de föreslagna kasernbyggnaderna förefölle ock väl stort tilltagna. Genom att utrymmet på närmare angifvet sätt ändamålsenligt tillvaratoges, borde byggnaden i dess helhet kunna minskas och derigenom äfven kostnaderna för dess uppförande nedbringas och likväl manskapslogementen utvidgas till att rymma 100 man. Under förutsättning såväl häraf som att dessa kompanier skulle kunna beredas tillfälle att gemensamt med andra i närheten förlagda truppförband begagna vissa lokaler såsom arrest- och sjukafdelningar, möjligen äfven exercishus, samt enär på öfriga mindre bygg-

nader vid etablissemmenten någon kostnadsminskning jemväl syntes kunna ävägabringas och om uppförandet af exercishuset tillsvidare, intill dess behovet af detsamma visade sig oafvisligt, finge anstå, borde utgifterna för hela etablissemmentet kunna minskas med omkring 40,000 kronor.

Mot den beräknade kostnaden för *en fordons- och gevärsförrådsbyggnad*, 18,000 kronor, har icke något ansetts vara att erinra.

Tillbyggnadsförslagen.

I afseende å dessa har nämnden först i allmänhet erinrat, hurusom dylika förändrings- och tillbyggnadsförslag svårligen kunde rätt bedömas enbart genom ritningar, enär förslagens lämplighet i hög grad vore beroende på redan förut befintliga byggnaders tillstånd och beskaffenhet, hvilket icke gerna kunde utrönas annat än genom noggranna undersökningar på ort och ställe. Till följd häraf hade nämnden i hufvudsak måst inskränka sin granskning af dessa förslag till att efterse, huruvida de grundprinciper, som nämnden ansett böra följas vid anläggningen af de nya etablissemmenten, skulle kunna göra sig gällande äfven i förändrings- och tillbyggnadsförslagen.

Hvad anginge den påbyggnad af vissa kaserner, som Fortifikationen i fråga om åtskilliga etablissemment föreslagit, öfverensstämde detta tillvägagångssätt för erhållande af ökad utrymme med hvad nämnden förut framhållit såsom önskvärdt ur besparingssynpunkt, nemligen att bygga på höjden för att undvika alltför många byggnader. I stort sedt hade från nämndens sida icke varit något mot påbyggnadsförslagen att erinra. Beträffande de etablissemment, vid hvilka utvidgning föreslagits genom uppförande af nya byggnader, egde hvad som anförts om normalförslagen sin fulla tillämplighet.

Utöfver hvad sålunda i allmänhet uttalats i fråga om förslagen till förändringar och tillbyggnader af redan befintliga kasernetablissemment, har nämnden utförligare yttrat sig beträffande vissa af dem.

Skånska husarregementets etablissemment i Helsingborg. Enligt hvad af innevarande års statsverksproposition inhemtades, vore afsigten, att det nuvarande husaretablissemmentet i Helsingborg skulle utvidgas, så att det kunde inrymma fem sqvadroner, och ett nytt fullständigt kasernetablissemment för ytterligare fem sqvadroner uppföras. Huruvida detta nya etablissemment vore afsedt att uppföras i omedelbar närhet af det gamla eller icke, framginge emellertid icke af nämnda proposition. Mot förslaget att

för inrymnande af fem sqvadroner uppföra en kansli-kasernbyggnad i öfverensstämmelse med normalförslaget funne nämnden intet annat att erinra, än hvad nämnden redan förut anfört beträffande detta normalförslag. Det af nämnden uppgjorda förslaget till en kansli-kasernbyggnad för ett kavalleriregemente kräfde en kostnad, som med 44,000 kronor understeg kostnaden för den af fortifikationen föreslagna byggnaden. Från detta belopp vore icke frånräknadt kostnaden för den särskilda sjukhusbyggnaden, som enligt nämndens förslag skulle uppföras inom kavallerietablissemmenten, men då vid den nuvarande kasernen i Helsingborg redan finnes en sjukhusbyggnad, beräknad för 26 sjuke, samt dessutom inrymnande sjukrum för befäl m. m., syntes ej heller behof af en dylik byggnad förefinnas.

Genom användning af den redan befintliga arrestbyggnaden samt badhuset borde kostnaden för det nya etablissementet kunna ännu mera nedbringas.

Förslaget att utvidga det gamla etablissementet för inrymnande derstädes af fem sqvadroner innebure, att den s. k. stora kasernen skulle påbyggas med en våning för en sqvadron, att den s. k. lilla kasernen, med utrymme för en sqvadron, skulle bibehållas i det närmaste oförändrad, samt att en ny mindre kasern skulle byggas för den femte sqvadronen. Skulle det efter noggranna undersökningar visa sig, att inga nämnvärda besparingar skulle kunna vinnas genom att i stället för uppförandet af sistberörda nya kasern påbygga antingen den stora kasernen med ytterligare en våning eller ock den lilla kasernen med två våningar, ansåge nämnden intet vara att erinra mot fortifikationens förslag i denna del.

Lämpligheten af de föreslagna förändringarne af det gamla etablissementet hvilade emellertid allenast på den förutsättningen, att detta etablissement vore afsedt att för framtiden bibehållas på sin nuvarande plats. Skulle det föreslagna nya etablissementet komma att förläggas på ett från det gamla aflägsset område, och afsigten möjligen vara att sedermera dit förflytta det senare, borde planerna redan från början uppgöras med hänsyn dertill, samt ny- och påbyggnader vid det nuvarande etablissementet såvidt möjligt undvikas.

Slutligen har nämnden fäst uppmärksamheten vid, att plats inom gamla etablissementets stallar äfven efter den föreslagna tillbyggnaden komme att saknas för 70 af regementets hästar, hvilka beräknats komma att till fodervärdar utackorderas mellan repetitionsöfningarne.

Skånska dragonregementets etablissement i Ystad. För Skånska dragonregementets förläggning hade föreslagits, dels att det nuvarande etablissementet i Ystad skulle utvidgas för inrymnande af fem sqvadroner

genom vissa förändrings-, påbyggnads- och nybyggnadsarbeten, *dels* ock att ett nytt kasernetablissemment för fem sqvadroner skulle uppföras i öfverensstämmelse med normalförslaget. Enligt från fortifikationen inhemtade upplysningar hade planen att göra det nya etablissemmentet så fullständigt, att det inrymde kansli-, sjuk- och arrest- m. fl. lokaler till samma storlek och antal, som vid ett sjelfständigt förlagdt kavalleriregemente, sin grund i önskan att möjliggöra uppförandet af detsamma på en från det redan befintliga etablissemmentet skild plats. — Utan att kunna bestämdt uttala sig om möjligheten att i detta fall förlägga de för regementet i dess helhet erforderliga byggnaderna till ett och samma område, ansåge sig dock nämnden böra framhålla de afsevärda olägenheter, hvilka här liksom i allmänhet vållades af att ett regemente splittrades å skilda platser inom samma förläggningssort och hvilka nämnden i sitt betänkande närmare angifvit.

Om man finge antaga, att den af statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet i statsrådsprotokollet angående regleringen af fjerdre hufvudtiteln för år 1903 angifna förutsättningen om erhållande af fri mark för de militära byggnadsbehofven icke behöfde rubbas genom hela Skånska dragonregementets förläggning till det nuvarande etablissemmentet i Ystad, kunde genom en sådan förläggning kostnaderna för etablissemmentets utvidgning betydligt nedbringas. Enär en särskild kanslibyggnad der redan finnes, kunde den föreslagna nya kanslikasernbyggnaden för fem sqvadroner, samt den föreslagna nybyggnaden af en kasern för en sqvadron ersättas af två manskapskaserner för tre sqvadroner vardera. Äfven åtskilliga andra byggnader, hvilka tillhörde ett nytt fullständigt etablissemment, blefve då obehöfliga. Enligt hvad nämnden från fortifikationen inhemtat, skulle de beräknade kostnaderna härigenom kunna nedbringas med omkring 100,000 kronor.

Nämnden har vidare erinrat, att här liksom vid Skånska husarregementets etablissemment stallutrymme icke blifvit föreslaget för regementets alla hästar. Af dessa beräknades nemligen 200 kunna mellan repetitionsöfningarne utackorderas till fodervårdar.

Vendes artilleriregementes etablissemment i Kristianstad. Förslaget till utvidgning af detta etablissemment omfattade *dels* förändringsarbeten vid de två nuvarande södra kasernerna och vid den norra kasernen samt *dels* nybyggnader för sex genom 1901 års härordning tillkomna batterier. Enligt hvad från fortifikationen meddelats, vore afsigten, att nämnda nybyggnader skulle förläggas skilda från de två nuvarande, i motsatta delar af Kristianstad belägna etablissemmenten. Regementet komme alltså att förläggas på tre olika ställen inom eller invid staden. Hvad i förevarande

hänseende vore nämndt om förläggningen af etablissemnet i Ystad gälde sålunda i ännu högre grad här.

Nämnden hade ock fäst sin uppmärksamhet vid den höga kostnad — 950,000 kronor — som etablissemnets utvidgning för inrymmande af de sex nya batterierna kräfde, och hvilken kostnad betingades för uppförandet för dessa batterier af ett nytt, nästan fullständigt etablissemnet med bland annat expeditions-, vakt- och arrestbyggnad. Skulle den plan komma till utförande, som berördes i den till nu pågående Riksdag aflåtna statsverkspropositionen (fjerde hufvudtiteln sid. 96), att de tre ridande batterierna skulle förläggas till Landskrona, borde enligt inhemtade upplysningar de för de återstående tre åkande batterierna behöfliga nybyggnaderna kunna uppföras i omedelbar närhet utaf en af de redan befintliga kasernerna i Kristianstad. Med hänsyn till *kostnaderna* skulle detta medföra den fördelen, att åtskilliga af de föreslagna nybyggnaderna, som betingades endast af den från de öfriga kasernerna afskilda förläggningsplatsen inom sistnämnda stad, då blefve obehöfliga. Såväl härigenom som på grund af att förändringarne af det redan befintliga etablissemnet i Landskrona borde kräfva jemförelsevis ringa utgifter, syntes totalkostnaden för beredandet af det behöfliga ökade kasernutrymmet för Vendes artilleriregemente kunna icke obetydligt nedbringas.

Första Göta artilleriregementes etablissemnet i Göteborg. Uti förslaget till utvidgning af detta etablissemnet inginge bland annat, att det nuvarande sommarstallet, som skulle göras något större, jemväl flyttades till annat ställe för beredande af plats åt de nya vinterstallarne. Då denna förflyttning kräfde icke obetydliga kostnader, syntes det böra tillses, huruvida icke vinterstallarne skulle kunna inom etablissemnet så förläggas, att någon rubbning af de nuvarande byggnaderna icke blefve erforderlig.

Beträffande förslagen till öfriga förändrings- och tillbyggnadsarbeten inom artilleriregementenas etablissemnet hade intet varit att erinra, men nämnden ansåg sig dock böra framhålla, att det ville synas, som om fortifikationen vid beräkandet af förrådsutrymmet för artilleriregementena i allmänhet icke tagit tillräcklig hänsyn till det ökade behof af sådant utrymme, hvilket blefve en följd af den nya artillerimaterielen med dess större antal fordon.

I afseende på *Lifregementets dragoners etablissemnet vid Stockholm* har nämnden icke föreslagit någon ändring, som föranledt minskning af den beräknade kostnaden.

Angående *Norrlands dragonregementes etablissemnet i Umeå* har nämnden förordat undersökning för utrönande, huruvida grundläggningskostnaden kunde nedbringas.

Beträffande öfriga tillbyggnads- och förändringsförslag hade nämnden icke haft något väsentligt att erinra, men hänvisat till de af nämnden beträffande nybyggnadsförslagen uttalade allmänna önskningsmålen.

Vid komiténs utlåtande var fogad följande tabell, utvisande grunderna för fortifikationens beräkningar af kostnaderna för utförande af byggnader för militära behof inom olika delar af riket, dervid såsom normalpris antagits de i Stockholm gällande arbets- och materialpris:

Inom I arméfördelningen	beräknas	kostnaderna	enligt	normalprisen	med	5 %	afdrag
» II	»	»	»	»	»	10 %	»
» III	»	»	»	»	»	5 %	»
						(i Sköfde 10 % afdrag)	
» IV	»	»	»	»	»		
» V	»	»	»	»	»		
» VI	»	»	»	»	»		
						med 10 % förhöjning	
						(i Östersund med 20 % och	
						i Boden med 30 % förhöjning).	

Arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet har med instämmande öfverlemnadt chefens för fortifikationen angående granskningsnämndens förslag afgifna utlåtande, uti hvilket bemäld chef anför, bland annat, följande.

I fråga om de *allmänna synpunkter*, nämnden uppställt vid granskning af förslagen, instämde han till alla delar i hvad nämnden härutinnan yttrat, så mycket hellre som samma synpunkter, så vidt gällande föreskrifter medgifvit, äfven varit de ledande vid utarbetandet af de inom fortifikationen uppgjorda förslagen.

Hvad beträffade *förrädslokaler för fordon och gevär* vid infanteriregementena, hade det nog varit önskvärdt, att sådana kunnat anordnas vid samtliga kasernetablissemanten, men af hänsyn till kostnaderna hade dylika lokaler i fortifikationens förslag upptagits endast, der de ansetts vara oundgängligen nödvändiga, såsom vid de fältinfanterietablissemant, som inginge i första byggnadsperioden. För grenadierregementena i Vaxholm och Karlskrona hade någon kostnad för dylika förrädslokaler ej upptagits, då gevären borde kunna förvaras vid tygförråden derstädes, samt något större antal fordon vid dessa regementen icke funnes. För öfriga fältinfanteri-kasernetablissemant hade i normalförslaget inga förrädsbyggnader för ifrågavarande ändamål beräknats, emedan man vid förslagens uppgörande utgått derifrån, att de vid mötesplatserna befintliga i de flesta fall fortfarande skulle af respektive regementen användas. Skulle detta

Chefens för fortifikationen utlåtande öfver granskningsnämndens förslag.

förhållande i en framtid icke kunna fortfara, borde en förflyttning af förrådsbyggnaderna till kasernetablissemmenten ej medföra större kostnader, än att dessa möjligen kunde bestridas af ordinarie anslaget till arméns byggnader.

Messlokaler och samlingsrum för underofficerare hade icke upptagits i fortifikationens förslag på den grund, att dylika skulle, såsom hittills skett, anordnas i samband med manskapets messlokaler, hvilkas uppförande ansetts vara en angelägenhet, som kunde öfverlemnas åt regementena sjelfva att sörja för, såsom på senaste tiden skett vid garnisonerade truppförband och i regeln varit fallet vid mötesplatserna.

Granskningsnämndens förslag att inskränka antalet rum för officersvolontärer, hvilka rum vore belägna i kanslibyggnadens vindsvåning, och i stället derstädes anordna *rum för några ogifta officerare*, syntes vara mycket lämpligt, ehuru väl ej fullt så många officersrum, som nämnden beräknat, syntes kunna beredas.

Officersbadrum hade icke upptagits, med anledning af Kongl. Maj:ts beslut den 31 mars 1894 angående ifrågasatta badlokaler vid Vaxholms fästning. Sjukrum för officerare vore knappast behöfliga i etablissemmenten. Skulle kasernerna komma att uppföras i 4 våningar, komme *handrustkammare* otvifvelaktigt att behöfva anordnas inom kompanierna.

Nämnden hade vidare rigtat sin uppmärksamhet på att åtskilliga af de föreslagna byggnaderna borde kunna sammanföras, så att de *blefve färre till antalet men inrymde flere våningar*, och dervid särskildt framhållit, att de föreslagna 2-vånings-infanterikasernerna, hvardera för 2 kompanier, borde utbytas mot bataljonskaserner i 3 eller 4 våningar. Gifvet vore ju, att en byggnad i 3 eller 4 våningar stälde sig billigare än byggnader, inneslutande samma lokaler i endast 2 våningar. Men med de höga byggnaderna följde ock en del ganska afsevärda olägenheter. Att sålunda inom en enda i fyra våningar uppförd byggnad sammanföra så stor styrka som fyra kompanier (1,000 man under repetitionsöfningarne) jemte 12 st. familjer, kunde, från hygienisk synpunkt sedt, ej vara så välbetänkt. Det hade äfven vid flere tillfällen inträffat, att hela kasern- eller barackbyggnader vid utbrott af smittosamma sjukdomar hastigt måst utrymmas. Vid sådant förhållande läge det i öppen dag, att det blefve svårare att ordna den provisoriska inqvarteringen, ju större den styrka vore, för hvilken sådan måste beredas. Ett förhållande likaledes värdt att beaktas vore, att vid användande af 4-våningskaserner svårighet uppstode att ordna planutstakningen för hela etablissemmentet så, att kasernbyggnaderna finge ett med hänsyn till väderstreck lämpligt läge, utan att berättigade fordringar på etablissemmentets utseende i sin helhet allt för

mycket åsidosattes. Vid fästningarne tillkomme äfven försvarshänsyn. Här borde i hvarje fall infanterikasernerna icke göras så höga som med 4 våningar, på det att de bättre måtte kunna undandragas fiendens insyn och eld. Den möjligheten vore vidare icke heller utesluten, att den mark, der ett etablissement af militära eller andra skäl borde förläggas, icke utan dryga kostnader för undergrunden tillåte ditförläggandet af så höga och tunga byggnader som 4-vånings.

Icke heller 3-våningsbyggnader vore enligt chefens för fortifikationen åsigt att förorda, annat än der den taktiska indelningen gäfvade anledning till användande af dylika.

Hvad kostnadsfrågan beträffade, stälde sig denna såväl för tre- som fyra-våningskasernerna ej så fördelaktig, som nämnden förestält sig.

För att nedbringa de dryga kostnaderna för *manskapets arrestlokaler*, hade nämnden, med stöd af en dess yttrande bifogad P. M. från öfverfältläkaren m. m. doktor G. Dunér föreslagit, att arrestlokalerna skulle förläggas till kanslihusens källarevåningar. I nämnda P. M. betonades dock nödvändigheten deraf, att arresterna så anordnades, att de icke komme att besväras af fukt, samt att deras tak förlades så högt öfver marken, att tillräckligt höga fönster kunde erhållas. Hvad den första af dessa fordringar beträffade, skulle det nog i de flesta fall blifva svårt och draga dryga kostnader att på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodose den samma. Vidare borde framhållas, att, om arresterna förlades till kanslihusen, utrymmet för ved till den stora mängd eldstäder, som funnes i dessa byggnader, samt för förvaring af födoämnen för messen m. m., skulle blifva alldeles otillräckligt. Enligt det förslag till användande af källareutrymmet i sjelfva kasernbyggnaderna, som inom fortifikationen uppgjorts, skulle icke heller här något så synnerligen stort utrymme blifva att räkna på för förvaring af den för kanslihuset afsedda veden, hvilket dessutom skulle blifva rätt olägligt. Enligt nämndens förslagsritning till anordnandet af här omnämnda arrestlokaler, skulle dessa med $\frac{3}{4}$ af sin höjd (eller med 1,7 m.) komma under den omgifvande markens yta och med fönstrens underkant endast några centimeter öfver samma yta. I hvarje fall borde bottenvåningens golf förläggas så högt, omkring 1,8 m. öfver marken, att arrestgolven åtminstone icke komme djupare under marken än 0,9 m. På grund af sålunda angifna skäl och då förhållandena i de allra flesta fall antagligen komme att visa sin ogynsamhet för förläggandet af arrestlokaler i källarevåningen samt den besparing, som genom en dylik anordning skulle vinnas, icke blefve så stor, som nämnden beräknat, ansåge chefen för fortifikationen sig ej kunna tillstyrka nämndens förslag här-

utinnan, och har han i sammanhang härmed framhållit, hurusom § 32 i byggnadsstadgan för rikets städer förbjuder anläggandet af boningsrum på mindre höjd ofvan den omgifvande marken än 30 centimeter.

Granskningsnämnden hade vidare ansett sig kunna göra en betydlig nedsättning i *arresternas antal*. En sådan nedsättning hade dock redan i fortifikationens förslag med hänsyn till den nya härordningen vidtagits, nemligen med omkring en fjerdedel.

Vidkommande den af granskningsnämnden uttalade önskvärldheten af, att vissa lokaler, der så möjligt vore, gjordes gemensamma för flera truppförband, har anförts följande.

Beträffande *badinrättningarne* hade fortifikationen redan i öfverensstämmelse med granskningsnämndens uttalade åsigt föreslagit för flera truppförband gemensamma sådana i Sköfde, Vaxholm, Karlskrona och Boden. Fortifikationen ämnade derjemte så ordna exercishusen, att duschar med lätthet kunde anbringas, när sådant läte sig göra.

Beträffande åter *sjuklokaler*, hade sådana i fortifikationens förslag upptagits för hvarje särskildt militäretablissemment. Dessa lokaler vore endast afsedda för mindre svåra sjukdomsfall. För beredande af vård för svårt insjuknade hade förutsatts, att öfverenskommelse derom skulle kunna träffas med vederbörande myndigheter vid etablissemmenten närliggande, allmänna sjukhus. Der sådana sjukhus ej finnes, men flera truppförband komme att vara förlagda, såsom t. ex. vid Boden, hade meningen varit att uppföra gemensamma, fullständiga sjukhus.

Att anordna för flera truppförband *gemensamma arrestlokaler* borde i allmänhet ej ifrågakomma.

Hvad byggnadernas *yttre utseende* beträffar, hade granskningsnämnden anmärkt, att på detsamma nedlagts för stora kostnader särskildt i afseende å rustikputs. Härvidlag syntes det dock kunna ifrågasättas, huruvida icke nämnden gått väl långt. Städerna, som antagligen skulle göra stora uppoffringar för beredande af nödiga platser för etablissemmenten, borde väl kunna anses hafva rättmätiga anspråk på, att dessa finge någorlunda tillfredsställande yttre, och något annat kunde fortifikationens förslag icke gerna sägas hafva i syfte. I verkligheten blefve kostnaden för sagda rustikputs för ett infanteriregementes kasernetablissemment endast 2,400 kronor större än för enkel slätputs, räknadt efter ett pris af en krona per qv.m. mera för rusticerad än för slätputsad yta.

Hvad vidkomme *planmessighet* och skarp *kontroll* vid byggnadsarbetenas utförande, så hade fortifikationen städse vinnlagt sig om, att dessa två vilkor för ett godt och billigt arbete blefve uppfyllda.

Beträffande förslagen angående de särskilda etablissemanten har chefen för fortifikationen anfört följande:

Fältinfanteriregementenas kasernetablissemant.

1. *Kanslibyggnaden.* Arresternas förläggande till källarevåningen medförde kostnader, hvilka ej inginge i nämndens förslag, men kunde uppskattas till ungefär 3,500 kronor, förutom hvad som kunde erfordras för ökad antal arrester utöfver det af nämnden föreslagna. Dessutom framställdes anmärkningar mot vissa andra delar af komiténs förslag angående detta hus.

2. *Manskapskasernerna. Alternativ A.* Granskningsnämndens förslag till infanterikasern i 3 våningar upptog i de 2:ne nedre våningarna logement samt i den 3:e våningen dag-, lektions- och handtverksrum. Emellertid syntes dagrummen med en sådan förläggning icke komma att motsvara sitt ändamål såsom rekreationslokaler, enär folket, på grund af deras läge utom respektive kompanilokaler, säkerligen föga komme att använda dem. Likaledes syntes lämpligheten af att förlägga handtverksrummen inom samma korridor som undervisningslokalerna och dagrummen kunna ifrågasättas. Ett annat förhållande, som ur tjänstens synpunkt finge anses olägligt, vore, att kompanierna vid förläggningen under repetitionsöfningarne skulle blifva splittrade på olika våningar.

Vidare vore att märka, att de gifta sergeanterna enligt nämndens förslag tilldelats mindre utrymme, än hvad Kongl. Maj:ts år 1883 fastställda tabell öfver erforderligt utrymme inom kasernetablissemant bestämde. En rättelse härutinnan skulle förorsaka en kostnad af omkring 15,000 kronor per etablissemant.

Vid genomgående af nämndens kostnadsförslag till trevåningskasern hade det dessutom visat sig, att en del massor blifvit för knappt beräknade, och att på grund deraf borde tilläggas per etablissemant 27,300 kronor. Vidare hade nämnden genom att lägga jernbjelkarne i våningarnes betonbjelklag på 1,5 m. afstånd ifrån hvarandra i stället för, enligt fortifikationens förslag, på 0,9 m. afstånd åstadkommit en nedsättning i jernkostnaden af omkring 9,400 kronor. Härvid hade emellertid nämnden icke tagit i betraktande, att den större spännvidden kräde en annan och dyrare konstruktion af betonhvalfven och spikreglarne än den mindre. Till nämndens kostnadsförslag borde därför läggas en summa af omkring 3,000 kronor per bataljonskasern eller 9,000 kronor per etablissemant. Skilnaden i kostnad, som per etablissemant endast utgjorde 400 kronor,

kunde omöjligen motväga olägenheten af att hafva hvalfformiga tak i stället för plana tak i logement och korridorer.

Slutligen vore det i nämndens förslag gjorda afdraget för rustikfogarnes borttagande alldeles för stort. Af närmare angifna skäl borde nämndens pris ökas med 65 öre per m.², hvilket för tre bataljonskaserer motsvarade en ökning af 6,300 kronor.

Tillades ofvan angifna belopp, så blefve kostnaden för de tre kasererna uti ett etablissement 776,100 kronor i stället för af nämnden upptagna 718,500 kronor.

Alternativ B. Nämndens förslag till 4-våningskasern föreläge i två något olika typer, hufvudsakligen skiljande sig genom det sätt, hvarpå manskapstrapporna vore anordnade. Af dessa olika typer vore den med båda trappornas förläggning till samma sidoflygel utan gensägelse att föredraga.

Liksom vid typ A, borde äfven här på grund af för knappt beräknade byggnadsmassor ett tillägg i kostnaden göras, hvilket enligt verkställda beräkningar skulle uppgå till 17,400 kronor per etablissement. Med afseende å konstruktionen af betonbjelklagen vore likaledes sanma erinringar att göra som vid 3-våningsförslaget. Nämndens nedsättning för minskad jernåtgång vid användande af 1,5 m. spännvidd för betonhvalfven utgjorde här omkring 8,400 kronor, och det erforderliga tillägget för betonhvalfven med spikreglar 8,100 kronor per etablissement. För ökad kostnad af de släpptsade fasadytorna borde likaledes här tillkomma omkring 6,300 kronor. Följaktligen skulle hela kostnaden för kasernerna i detta alternativ i verkligheten blifva 671,400 kronor i stället för af nämnden upptagna 639,600 kronor.

I syfte att få fördelaktig förläggning af 60 man värnpligtige per kompani, hade inom fortifikationen, med bibehållande af nämndens grundidé, en omarbetning af 4-våningsbyggnaden verkstälts, hvarvid samtliga 14-manslogement ökats till 16-mans, ett 17-manslogement minskats till 16-mans, samt vissa förbättringar för öfrigt vidtagits. En sådan kasernbyggnad skulle kosta 235,000 kronor.

En omarbetning af fortifikationens 2-vånings-kasernförslag hade jemväl företagits i syfte att få utrymme för 60 man värnpligtige per kompani. Denna nya typ blefve omkring 2,000 kronor dyrare än den förut uppgjorda. Under den förutsättning, att logementen, såsom generalstaben ansett behöfligt, skulle utvidgas till 16-mans, borde sålunda fortifikationens kostnadsförslag för ett infanteriregemente ökas med in alles 12,000 kronor eller från 735,000 till 747,000 kronor.

Kostnaderna för de olika här ofvan afhandlade typerna till fältinfanterikaserner skulle alltså ställa sig sålunda:

6 st. 2-vånings halfbataljonskaserner enligt fortifikationens första förslag, med logementen utvidgade till 16-mans	kronor 747,000: —
3 st. 4-vånings-bataljonskaserner enligt nämndens inom fortifikationen omarbetade förslag med 16-mans-logementet	» 705,000: —
3 st. 3-vånings-bataljonskaserner enligt nämndens förslag med förutnämnda tillägg	» 776,100: —

Häraf framginge, att fortifikationens förslag med 6 st. halfbataljonskaserner stälde sig dyrare än 4-våningskaserner, men billigare än nämndens 3-vånings-kasernförslag. I betraktande deraf, att af 4-vånings-kasernförslagen endast det med 16-manslogementet borde komma i fråga att tillämpas, skulle genom uppförande af 4-våningskaserner i stället för 2-våningskaserner endast uppstå per infanterietablissemment en besparing af 42,000 kronor — eller blott 30,000 kronor i jemförelse med det förslag till infanterietablissemment, som hos Riksdagen nu föreläge — en besparing, som kunde anses obetydlig i jemförelse med de fördelar, som uppförandet af 2-våningsbyggnader skulle medföra.

3. *Kokinnrättningen.* Mot nämndens förslag angående denna byggnad har chefen för fortifikationen i hufvudsak ej haft annat att anmärka, än att den af ändringarna föranledda kostnadsökningen borde upptagas till 4,500 kr. i stället för 3,000 kr.

4. *Varmbadinrättningen.* Beträffande badinrättningarne hade nämnden föreslagit, att de icke skulle göras afsevärdt större än den nyligen för Norrlands dragonregemente i Umeå uppförda. Denna hade endast plats för 27 badande, under det att badinrättningar enligt fortifikationens förslag rymde 60. Härvid borde erinras om olikheten i styrkeförhållandena mellan nyssnämnda truppförband, hvars största manskapsstyrka vintertiden vore 450 man, och ett infanteriregemente, der manskapsstyrkan under samma årstid uppginge till mer än dubbla antalet.

Från badhuset hade nämnden tillika borttagit de i fortifikationens förslag der inrymda tvenne verkstadsrummen för gevärsreparationer. Då dessa verkstäder redan från första stund vore oundgängliga, så kunde det icke undvikas, att medel för deras uppförande måste ställas till förfogande i samband med anslagen till etablissementens öfriga byggnader.

Kostnaden för en verkstadsbyggnad kunde uppskattas till 5,000 kronor. Vidare borde 1,000 kronor tilläggas för att bygga badhusen af beton, samt för de ändringar, som erfordrades för ångans öfverförande från matinrättningen till badhuset. Besparingen skulle sålunda sjunka till 6,000 kronor.

I fråga om förslaget angående *fästningsinfanteriregementenas kasernetablissemment*, hänvisades till hvad förut andragits rörande nämndens förslag angående *fältinfanterikasernetablissemment*.

Beträffande *Gotlands infanteriregementes kasernetablissemment* har chefen för fortifikationen anfört, att han, med kännedom om markens beskaffenhet å den för etablissemmentet utsedda platsen, bestämdt afstyrkte arrestlokalernas förläggande till källarvåningen.

Kavalleriregementenas kasernetablissemment.

1. *Kanslikasernbyggnaden.* Beträffande kavalleriregementenas kasernetablissemment hade nämnden föreslagit en nedsättning i den af fortifikationen beräknade kostnaden med 21,600 kronor för hvarje etablissemment.

Utan tvifvel vore det fördelaktigt att, såsom nämnden föreslagit, få en särskild sjukpaviljong. Möjligheten af det ändringsförslag, nämnden i detta syfte framlagt, vore emellertid ytterst beroende på om arresterna verkligen kunde förläggas till källarevåningen, hvilket betviflades. Icke heller skulle de af nämnden föreslagna anordningarna medföra den besparing nämnden förestält sig. Den höjning af kaserngolfven med minst 0,90 m., som finge anses ovilkorligen nödvändig för arresternas förläggning i källarvåningen, skulle medföra en ökad kostnad af omkring 4,000 kronor, hvartill borde läggas kostnaderna 2,500 kronor för behöfliga isoleringsarbeten. Det belopp, hvartill granskningsnämnden antagit, att kostnaden för kanslikasernbyggnaden skulle uppgå, måste sålunda ökas med 6,500 kronor.

2. *Stallbyggnaderna.* I fråga om dessa har chefen för fortifikationen af anförda skäl afstyrkt nämndens ändringsförslag såsom ledande aningen till ökade kostnader eller otillfredsställande inredning.

3. *Ridhuset.* För kostnadernas nedbringande hade nämnden föreslagit, att ridhusen skulle utföras i trä, i likhet med Norrlands dragonregementes ridhus i Umeå, i stället för af sten. Hvad beträffade ridhuset i Umeå, hade detsamma uppförts af trä hufvudsakligen af den orsak, att anslagsmedlen icke medgifvit annat. Det hade der sammanbyggts med de likaledes af trä uppförda 2 vinterstallarne och på detta sätt erhållit nödigt

stöd. Äfven i nu framlagda normalförslag till trängetablissemment vore ridhusen, ehuru fristående, föreslagna att byggas af trä, men de hade här mycket mindre så väl längd som spannvidd. En träkonstruktion med den stora spannvidd, kavalleriregementenas ridhus måste få, ingåfve deremot icke den säkerhet i afseende å stabiliteten som ett ridhus af sten. Högst önskligt vore derföre att få utföra nu ifrågavarande ridhus af sten; det gälde ju endast 4 ridhus, på hvilka besparingarna icke skulle uppgå till mer än 40,000 kronor. Denna öfverskjutande kostnad komme helt säkert att inom årens lopp inbesparas genom minskadt underhåll, för att icke tala om varaktigheten, hvilken hos ett ridhus af trä vore långt mindre.

Bodens ingenjörkårs kasernetablissemment. Hvad anginge arresternas förläggande i kanslibygnadens källarevåning, borde detta med hänsyn till markens beskaffenhet och det stora djup, hvartill kälren nedträngde, allra minst här ske. Mot nämndens förslag att uppföra en enda stor manskapskasern ville chefen för fortifikationen inlägga en bestämd gensaga. Inom en fästning vore det otvifvelaktigt af lätt insedda skäl icke välbetänkt att uppföra stora och höga byggnadskomplex.

Trängkårernas kasernetablissemment. Nämndens förslag till ändring af kanslibygnaden hvilade likaledes här på det antagandet, att arresterna skulle kunna förläggas till källarevåningen. De mindre ändringar, som af nämnden för öfrigt föreslagits, syntes kunna verkställas inom den af fortifikationen beräknade kostnaden.

Officersbostäder i Vaxholm och Boden. Med afseende å officersbyggnaderna i Vaxholm hade nämnden föreslagit, att det måtte uppföras två 3-våningsbyggnader af sten i stället för tre 2-våningsbyggnader af trä. Det vore otvifvelaktigt en fördel att få uppföra byggnaderna på sätt nämnden ansett önskligt, och platsen, der de nu föreslagits att byggas, lade icke något hinder i vägen härför.

Norrlands artilleriregementes etablissemment i Boden. Nämnden hade för detta etablissemment föreslagit en sammanslagning af kanslihus och manskapskaserner i likhet med nämndens förslag till kansli- och kasernbyggnad för kavalleriet, men med efter behofvet betingade, mindre dimensioner. En dylik sammanslagning ansåge chefen för fortifikationen sig emellertid lika väl här som vid ingenjöretablissemmentet böra bestämdt afstyrka. Arresternas anbringande i källarevåningen kunde icke här vara tillrådligt.

Fästningsingenjörkompaniernas i Vaxholm och Karlskrona etablissemment. Genom utvidgande af logementen till 16-mans vunnes utrymme

för 100 man, hvilken utvidgning ökade kostnaden med 2,500 kronor för hvarje af de två kasernetablissemmenten.

Nämnden hade vidare föreslagit, att de för fästningsingeniörkompanierna i Vaxholm och Karlskrona i fortifikationens förslag upptagna exercishusen skulle ur förslagen utgå. Detta läte sig emellertid svårigen göra, ty dels komme med all säkerhet de i närheten förlagda truppförbandens exercishus, hvilka enligt nämndens förslag skulle begagnas äfven af ingenjörtruppen, med den mångfald af skolor, som vid förut berörda truppförband förekomme, att blifva så upptagna, att de icke för ett främmande truppförband kunde utan stor olägenhet upplätas, och dels komme ock sagda exercishus att ligga på väl stort afstånd från ingenjörstablissemmenten.

Tillbyggnadsförslagen.

Skånska husarregementets etablissemment i Helsingborg. Hvad först beträffade sjukhusutrymmet, så kunde nog det nu befintliga sjukhuset, som inrymde 27 sängar, lemna utrymme för s. k. i kasern sjuke, men icke heller mera, ty redan vinterskolorna uppginge till omkring 900 man. För de svårare sjuke kunde då icke beräknas något öfverskott af utrymme, men då hvartera af Skånska husarregementet och Skånska dragonregementet räknade en styrka, som motsvarade två vanliga kavalleriregementen, kunde man icke för dessa båda regementen förutsätta, att alla de svårare sjuke skulle kunna vårdas inom ortens sjukhus. Härtill komme, att det nya etablissemmentet, om det också finge sin plats i Helsingborg, dock skulle blifva förlagdt på så stort afstånd från det gamla, att det blefve rätt besvärligt att från det förra skicka alla de der insjuknade till det senare för läkarevisitation och vård. Vid förslagets uppgörande hade derföre ansetts lämpligast att ordna sjukvårdsförhållandena så, att de s. k. i kasern sjuke kunde vårdas inom de särskilda etablissemmenten, samt att det öfverskott af sängar, som sålunda skulle uppstå i det gamla sjukhuset, bevarades för sådana svårare sjuke, hvilka icke behöfde eller icke kunde få plats å samhällets sjukhus.

Hvad anginge den af nämnden framkastade tanken att i större omfattning, än fortifikationen föreslagit, påbygga de redan befintliga kasernerna, borde nännas, att vid förslagens uppgörande tagits i öfvervägande, huruvida sådana påbyggnader skulle kunna blifva möjliga, men hade de på grund af hållfasthetsskäl ansetts icke vara tillrädliga, hvilken åsigt ock sedermera bestyrkts.

Skånska dragonregementets etablissemang i Ystad. Nämnden hade i fråga om utvidgningen af detta etablissemang framhållit, att en afsevärd besparing skulle uppstå, om denna utvidgning så anordnades, att de erforderliga nybyggnaderna förlades i omedelbar närhet af det nuvarande etablissemanget. En sådan förläggning hade ock ansetts eftersträfvansvärd, men någon visshet hade ännu icke vunnits, huruvida staden vore villig att för detta ändamål lemna behöflig mark. Under sådana förhållanden hade fortifikationen ansett sig icke kunna underlåta att upptaga den kostnad, som vore erforderlig för det nya etablissemangets förläggning till annan ort eller plats.

Vendes artilleriregementes etablissemang i Kristianstad. Nämndens förslag att lägga de tre ridande batterierna uti Landskrona skulle otvifvelaktigt medföra en ej oväsentlig kostnadsbesparing för inqvarteringen af detta regemente, men så väl med hänsyn till öfningar som i administrativt hänseende medföra svårigheter och ganska betydligt ökade årliga kostnader, hvarjemte man syntes kunna ifrågasätta, huruvida det kunde vara riktigt att förlägga en artilleritrupp med dess stora förråd till en fullständigt obefästad kuststad. Men äfven om de ridande batterierna förlades till Landskrona, skulle man ändock uti Kristianstad behöfva bygga för tre batterier, ty de nu befintliga etablissemangen derstädes inrymde ej flere än 8 batterier. Att på regementets nuvarande redan ganska tränga kasernplatser verkställa härför erforderliga nybyggnader syntes emellertid mindre lämpligt, då det hela derigenom skulle blifva ännu mera hopträngdt och obeqvämt.

Första Göta artilleriregementes etablissemang vid Göteborg. Med afseende å stallvården och tjensten för öfrigt vore det af vigt, att alla vinterstallarne komme att ligga tillsammans och i närheten af ridhuset, ett önskemål, som emellertid icke kunde ernås med mindre än att sommarstallarne flyttades.

Beträffande *fältartilleriregementenas* etablissemang i öfrigt, hade granskningsnämnden framkastat den anmärkningen, att det ville synas, som om fortifikationen, med afseende å förrådsutrymme, icke tagit tillräcklig hänsyn till behovet af ökad utrymme för den nya artillerimaterielen med dess större antal fordon. Förhållandet med afseende härå vore i sjelfva verket, att fortifikationen vid förslagets uppgörande saknat all kännedom derom, att något ökad utrymme på grund af kanonbatteriernas förändrade indelning vore af nöden. Först efter det granskningsnämnden afgifvit sitt yttrande, hade det blifvit fortifikationen delgifvet, att omorganisationen kräfde ett betydligt ökad antal fordon äfven för kanonbatterierna, så att utrymme, utöfver hvad redan beräknats, skulle erfor-

dras för 755 fordon, motsvarande 38 nya förrådsafdelningar af den storlek, som nu behöfdes för ett batteri. Då hvarje afdelning beräknades efter medelpris kosta 9,000 kronor per stycke, blefve den ökade kostnaden för dessa förråd 342,000 kronor.

Norrlands dragonregementes etablissement i Umeå. Med afseende å hvad nämnden anfört med hänsyn till den, enligt dess mening, dryga grundläggningkostnaden för den nya kasernbyggnaden, erinrades, att marken så väl inom den öfriga delen af kasernområdet som å kronans område invid detsamma, liksom ock inom nästan hela Umeå stads område, vore af ungefär enahanda beskaffenhet, som å den plats, der den nya kasernen af fortifikationen, med tanke på ett lämpligt ordnande af byggnaderna i förhållande till hvarandra, föreslagits skola läggas. Någon besparing kunde derföre icke vinnas på det sätt, nämnden eventuelt tänkt sig.

*Utskottets
utlåtande.*

Då utskottet nu går att yttra sig angående samtliga ofvanberörda förslag, anser utskottet sig böra först till behandling upptaga det af herr O. A. Ericsson m. fl. i motionen n:o 103 mom. b) framställda yrkandet, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetandet till nästa Riksdag af fullständigt förslag till de ändringar samt ny- och tillbyggnader af baracker m. m. å nuvarande mötesplatser, som kunde anses erforderliga för att tillgodose infanteriets med flere truppförbands behof för såväl sommar- som vinterförläggning. Detta förslag har inverkan blott på ett mindre antal af de kasernetablissement, som enligt Kongl. Maj:ts nu föreliggande förslag äro afsedda till uppförande under första byggnadsperioden. Den åsyftade utredningen skulle deremot afse alla de truppförband, hvilka för närvarande ega mötesplatser.

Om det än för närvarande, medan underhandlingar ännu pågå, kan vara förenadt med vanskligheter att framlägga en bestämd förläggningsplan, kan utskottet dock icke finna annat, än att denna saks behöriga ordnande är af så stor betydelse ur många synpunkter — bland annat med hänsyn till de stora omkostnader, som redan nedlagts på ofvannämnda mötesplatser och det uppenbart oekonomiska i att hafva på sätt och vis två etablissement för samma truppförband, hvilket blefve händelsen, ifall mötesplatserna skulle behållas jemte hufvudstationen — att ett uppskof med beviljandet af anslag till de regementens etablissement, hvilkas förläggande till nuvarande mötesplatser skulle kunna ifrågakomma, måste

anses vara deraf väl motiveradt. Då utskottet sålunda anser, att en utredning i denna fråga bör verkställas, och det dervid kan komma att framgå, att icke alla nuvarande mötesplatser lämpa sig till förläggningssorter för kasernetablissemment, vare sig af strategiska och taktiska skäl eller till följd af andra omständigheter, kan utskottet icke ansluta sig till ett så bestämdt uttalande i denna rigtning, som innefattas i motionärernas förslag. Men frågans vigt synes dock kräfva, att den göres till föremål för noggrann pröfning, och anser utskottet sig därför böra tillstyrka, att Riksdagen må med anledning af motionen anhålla, att Kongl. Maj:t måtte låta verkställa och för Riksdagen framlägga utredning, i hvad mån för de truppförband, hvilka för närvarande ega mötesplatser å landsbygden, kasernetablissemmenten lämpligen må kunna å sagda mötesplatser förläggas, samt i sådant fall afgifva förslag till de anordningar, som der blifva erforderliga, och i motsatt fall förslag till de nuvarande mötesplatsernas disposition. Med hänsyn härtill finner sig utskottet böra för närvarande afstyrka anslags beviljande till nybyggnad af kasernetablissemment för Hallands regemente samt för Smålands husarregerement och Vestmanlands regemente. Deremot anser utskottet uppskof icke böra af den begärda utredningen föranledas beträffande etablissemment för öfriga i statsrådsprotokollet i detta afseende omförmälda truppförband. Icke heller af annan anledning synes det lämpligt att, på sätt det uti mom. a) af ifrågavarande motion gjorda yrkande innefattar, ytterligare inskränka antalet af de truppförband, hvilkas etablissemment nu föreslagits till uppförande eller förändring.

Utskottets af nyss omförmälda anledning beroende framställning om uppskof med anslags beviljande för Hallands regementes kasernetablissemment öfverensstämmer äfven med hvad uti motionen n:o 126 af herr N. Svensson m. fl. yrkats. Vid sådant förhållande anser utskottet sig icke behöfva ingå i bedömande af hvad i sistberörda motion i öfrigt anförts, och torde, vid gillande af utskottets nu angifna uppfattning, nämnda motion icke föranleda någon särskild åtgärd.

I afseende å de inom fortifikationen uppgjorda planerna till de förslagna nya etablissemmenten och till förändringar vid redan befintliga etablissemment samt granskningsnämndens deröfver afgifna utlåtande och framlagda ändringsförslag äfvensom chefens för fortifikationen häremot gjorda erinringar har utskottet, som icke kunnat ingå i detaljerad pröfning af dessa olika förslag, velat framhålla följande.

I likhet med nämnden anser utskottet det önskligt, att byggnaderna om möjligt sammanföras, så att de blifva färre till antalet, men rymma flera våningar. Därför synes fortifikationens ursprungliga förslag med

manskapskaserner af endast två våningars höjd icke böra komma till utförande annorstädes, än der lokala förhållanden, taktiska skäl eller andra omständigheter göra en sådan anordning oundviklig. Valet synes deremot i allmänhet böra stå mellan kaserner i 3 eller 4 våningar, hvilka begge typer synas i det hela väl tillfredsställa berättigade kraf. Huruvida den ena eller andra typen skall användas, bör blifva föremål för pröfning i hvarje särskildt fall med hänsyn till dervid inverkan omständigheter, men synes förslaget med fyra våningar böra vinna så utsträckt tillämpning som möjligt.

Förslaget att förlägga manskapets arrestlokaler i kanslibyggnadernas jordvåning finner utskottet sig böra förorda, såsom ledande till besparing samt medförande vissa fördelar vid vaktgöring m. m. Dock sker detta endast under förutsättning, att markens beskaffenhet gör en sådan anordning lämplig, att arrestgolfvets djup under jordytan icke blifver för stort, att det noggrant tillses, att dessa lokaler blifva fuktfria och i öfrigt inrättade så, att de icke medföra olägenhet för arrestanternas helsa samt att det må noga sörjas för att tillgång på frisk luft blifver så riklig som möjligt.

Förslaget att inreda en mindre messlokal för underofficerare anser sig utskottet böra tillstyrka, liksom äfven anordnandet af handrustkammare för att möjliggöra en bättre persedelvård. Äfven förslaget att i varmbadinrättningen anordna officersbad tillstyrker utskottet.

Nämndens förslag att i kasernerna bereda bostad för några ogifta officerare, hvilka då böra afstå sin inqvarteringsersättning, synes utskottet vara ur flera synpunkter, ej minst ur disciplinens, välbetänkt, hvarför utskottet får förorda detsamma äfvensom den i sammanhang dermed föreslagna förläggningen af en del officersvolontärer i gemensamma logement.

Utskottet biträder vidare nämndens förslag att å de platser, der flera truppförband komma att förläggas, de lokaler, som dertill må finnas egnade, må, så vidt möjligt, uppföras gemensamma för dessa truppförband, och till följd deraf sammanföras i en enda byggnad.

Beträffande kavallerietablisementen synes den af granskningsnämnden föreslagna typen för kanslikasernbyggnad jemte särskild sjukpaviljong, der sådan finnes erforderlig, vara att föredraga framför fortifikationens ursprungliga förslag, mot hvilket anmärkts, bland annat, att sjukafdelningen förlagts under manskapslogementen.

I afseende å byggnadernas yttre utstyrelse anser utskottet, i likhet med nämnden, att denna bör göras helt enkel och att onödiga prydnader böra uteslutas.

Utskottet instämmer fullständigt i hvad granskningsnämnden anfört angående nödvändigheten af att vid ifrågavarande byggnadsföretag, för hvilka entreprenadsystemet torde i större eller mindre utsträckning komma

att anlitas, en sakkunnig platskontroll må anordnas, såväl för öfvervakande af sjelfva arbetets utförande som för pröfning af materialernas beskaffenhet, enär endast genom en noggrann sådan tillsyn säkerhet kan beredas för byggnadernas soliditet och framtida bestånd.

I afseende å anslagsbehovets beräkning har utskottet — utan att derigenom hafva velat angående etablissemmentens allmänna anordnande uttala sig i vidare mån, än som ofvan skett — utgått från hvad granskningsnämnden i sådant afseende beträffande de olika normalförslagen till etablissemment förordat, i den mån nämndens förslag i afseende å beloppet afvikit från fortifikationens ursprungliga, till grund för Kongl. Maj:ts proposition lagda förslag. Härvid har dock iakttagits *dels* att, när enligt statsrådsprotokollets uppgifter ytterligare byggnader angifvits behöfliga utöfver dem, som upptagits i det till nämndens pröfning hänskjutna förslaget, dessa byggnaders kostnad medtagits, derest annat icke här nedan uttryckligen säges, *och dels* att, beträffande manskapskasernerna, utskottet vid beräkningen använt medeltalet mellan de för 3- och 4-våningskaserner af nämnden angifna kostnader. Detta sistnämnda förfaringssätt har vidtagits, enär hvardera typen torde på skilda ställen komma till användning. Utskottet föreställer sig att, med hänsyn härtill och då det ju i allt fall är Kongl. Maj:t obetaget att, derest besparing skulle uppstå vid ett visst etablissemment, använda öfverskottet för ett annat, vid hvilket kostnaderna må hafva visat sig öfverstiga de beräknade, anslagsbeloppet icke skall befinnas vara för litet, utan tvärtom kunna lemna tillgång till utförande, i den mån Kongl. Maj:t finner sådant erforderligt, af de ändringar och tillägg, som chefen för fortifikationen förordat i sitt yttrande öfver granskningsnämndens förslag och som icke stå i strid mot hvad utskottet härofvan anför.

I afseende å vissa af de särskilda etablissemment, för hvilka, enligt hvad statsrådsprotokollet angifver, det begärda anslaget vore afsedt, vill utskottet anföra följande.

Angående Skånska husarregementets etablissemment har nämnden ifrågasatt, huruvida icke besparing i kostnaderna kunde göras genom att utsluta särskild sjukhusbyggnad. På grund af hvad chefen för fortifikationen anför, har utskottet dock ansett sig icke böra af dylik anledning beräkna någon besparing.

Beträffande Skånska dragonregementets etablissemment i Ystad har nämnden meddelat, att, derest fri mark komme att beredas för den utvidgning af det nuvarande etablissemmentet, som behöfdes för att regementet måtte i sin helhet kunna förläggas till detta etablissemment och icke, såsom eljest måste ske, fördelas å två olika ställen inom staden Ystad, skulle

kostnaderna kunna minskas med omkring 100,000 kronor. Chefen för fortifikationen har anfört, att en sådan förläggning visserligen vore eftersträfvansvärd, men att då visshet icke finnes angående upplåtande af berörda intill etablissemnet belägna område, hade det högre kostnadsbeloppet ansetts böra föreslås. Utskottet har, med hänsyn till de förutsättningar, som i statsrådsprotokollet angifvits för ett truppförbands förläggning å viss ort, ansett berörda 100,000 kronor kunna afdragas å den beräknade kostnaden för detta etablissemnet.

I afseende å Wendes artilleriregemente, som i statsrådsprotokollet förutsatts skola i sin helhet förläggas till Kristianstad, har granskningsnämnden ifrågasatt en delning, så att de tre ridande batterierna skulle förläggas till Wendes trängkårs nuvarande etablissemnet i Landskrona, hvilket skulle medföra besparing. Med afseende å hvad emot detta nämndens förslag anförts, har utskottet icke ansett lämpligt att med anledning af detsamma beräkna någon minskning i anslagsbehovet för ifrågavarande etablissemnet, men håller före, att frågan om detta regementes förläggning bör fortfarande blifva föremål för omsorgsfullt öfvervägande, samt att det må vara Kongl. Maj:t obetaget att, derest så befinnes lämpligt, förlägga en del af regementet till berörda kaserner i Landskrona. Utskottet anser sig i allt fall böra framhålla önskvärdheten af att Wendes trängkårs nyssberörda kaserner måtte, på sätt departementschefen anfört, komma till användning för annat truppförband eller skola.

I fråga om Lifregementets husarer har utskottet inhemtat, att Kongl. Maj:t den 14 mars detta år beslutat, att detta regemente skall förläggas i Sköfde.

Med anledning af hvad chefen för fortifikationen gent emot granskningsnämndens yttrande anfört, har utskottet beträffande Första Göta artilleriregemente icke beräknat någon minskning uti den i statsrådsprotokollet upptagna anslagssumma för detta regementes etablissemnet.

I afseende å Norrbottens regemente har utskottet ansett det mindre nödigt att uppföra officersbyggnader, hvilkas antal af fortifikationen beräknats till tre. Vid Boden, der detta regemente skall förläggas, torde en liflig enskild byggnadsverksamhet komma att alltmera utveckla sig, och det bör alltså för officerarne vid ifrågavarande regemente, som är förlagdt i tjenstgöring endast under en del af året, icke möta svårigheter att skaffa sig enskild inqvartering. Utskottet har därför ansett uppförandet af officersbyggnader vid detta regemente kunna ur förslaget uteslutas, åtminstone tillsvidare och intill dess erfarenheten tilläfväntys må hafva ådagalagt, att den enskilda byggnadsverksamheten vid Boden icke tager sådan omfattning, att privat inqvartering kan beredas. På grund häraf har utskottet vid

anslagets beräkning uteslutit alla kostnader för nu ifrågavarande officersbyggnader, och därför afdragit ett belopp af 448,500 kronor.

Med anledning af såväl den af utskottet förordade uteslutning af kostnaderna för Hallands regementes, Smålands husarregementes och Vestmanlands regementes etablissement, hvilka kostnader eljest skolat enligt de af utskottet följda grunder upptagits till ungefär 1,063,500 kronor för Hallands regemente, 997,500 kronor för Smålands husarregemente och 1,119,500 kronor för Vestmanlands regemente, som ock de minskningar i byggnadskostnaderna för öfriga etablissement, som utskottet, enligt hvad ofvan anförts, ansett sig böra beräkna dels på grund af granskningsnämndens förslag i fråga om normalplanerna och dels på grund af hvad beträffande vissa särskilda trupperband af utskottet här ofvan angifvits, har utskottet funnit, att den för de i statsrådsprotokollet uppgifna etablissementen, med undantag af de tre häröfvan nämnda, erforderliga anslagssumman torde kunde nedsättas till 18,417,000 kronor. Då häraf vid nästlidet års riksdag beviljats 1,797,000 kronor, erfordras ytterligare 16,620,000 kronor, hvaraf för år 1903 torde böra anvisas en tredjedel med 5,540,000 kronor.

Hvad slutligen vidkommer Kongl. Maj:ts förslag beträffande officersbyggnader vid fästningsartilleriregementets etablissement i Boden, anser sig utskottet böra förorda detsamma.

På grund af hvad utskottet sålunda anført får utskottet hemställa,

a) att Riksdagen, med anledning af Kongl. Maj:ts i den till Riksdagen den 14 januari 1902 aflättna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof uti punkten 36 under fjerde hufvudtiteln gjorda framställning samt herr Ericssons m. fl. förenämnda motion, hvad dess mom. a) beträffar och herr Svenssons m. fl. ofvan omförmälda motion, må till uppförande af nya byggnader för armén, dock icke för Hallands regemente, Smålands husarregemente eller Vestmanlands regemente, bevilja ett belopp af 16,620,000 kronor och deraf på extra stat för år 1903 anvisa 5,540,000 kronor;

b) att, med anledning af det uti mom b) af herr O. A. Ericssons m. fl. berörda motion framställda yrkande, Riksdagen må besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t måtte låta verkställa och för Riksdagen framlägga utredning i hvad

mån för de truppförband, hvilka för närvarande ega mötesplatser å landsbygden, kasernetablissemanten lämpligen må kunna å sagda mötesplatser förläggas samt i sådant fall afgifva förslag till de arbeten, som der blifva erforderliga och i motsatt fall förslag till de nuvarande mötesplatsernas disposition; samt

c) att Riksdagen må, med bifall till Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjerde hufvudtiteln uti punkten 35 gjorda framställning, i den mån densamma icke redan blifvit af Riksdagen till pröfning upptagen, för uppförande af befälsbyggnader vid Boden—Karlsborgs artilleriregementes etablissement i Boden bevilja 300,000 kronor och deraf å extra stat för år 1903 anvisa 100,000 kronor;

kommande, vid bifall härtill, att för fortsättande af arbetena å rikets landtbevästningar beviljas 6,506,300 kronor samt deraf på extra stat för år 1903 anvisas 2,135,500 kronor.

Stockholm den 6 maj 1902

På statsutskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.

Reservation

af herrar³ *Chr. Lundberg, H. P. P. Tamm, A. G. L. Billing*, friherre *J. T. Gripenstedt, F. E. Pettersson, N. Fosser*, grefve *P. O. L. Klingspor, E. Fränckel*, grefve *K. A. Posse, L. Grundberg*, grefve *C. O. Taube* och friherre *C. J. Rappe*, hvilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hafva följande lydelse:

»Då utskottet — — — — — mötesplatser.

Motionärernas ifrågavarande framställning synes hafva sin egentliga grund i den omständigheten, att Kongl. Maj:t icke för Riksdagen framlagt fullständig förlägningsplan för de olika truppförbanden. I öfverensstämmelse med hvad Riksdagen i skrifvelse år 1894 uttalat, anser utskottet emellertid frågan rörande förlägningsplatserna för ifrågavarande truppförband vara ett ämne, som lämpligast bör öfverlemnas till Kongl. Maj:ts pröfning. Utskottet är i allt fall förvissadt, att Kongl. Maj:t vid bestämmandet af förlägningsorterna tager i första rummet hänsyn till de taktiska och strategiska skäl, som dervid böra inverka. Det torde icke heller vara möjligt att, på sätt motionärerna uti sitt förslag till de nuvarande mötesplatsernas användande för de nya etablissemanten synes hafva förutsatt, uppställa någon under alla förhållanden giltig plan för förläggningens ordnande, utan lärer hvarje enskildt truppförbands förläggning böra afgöras med hänsyn till de uti hvarje särskildt fall föreliggande omständigheter. Utan att förbise hvad motionärerna i detta ämne anfört, anser utskottet det vara påtagligt, att i de allra flesta fall förläggningen i eller omedelbart invid stad skulle komma att visa sig ega afgörande fördelar vid jemförelse med förläggning å de nuvarande mötesplatserna å landsbygden. I vissa afseenden, bland annat beträffande möjligheten att upprätthålla ordning och sedlighet inom området närmast utanför kasern-etablissemantet, skulle säkerligen de olägenheter, som motionärerna befarat vid förläggning i stad, komma att i ännu högre grad göra sig gällande å landsbygden. Många af de afsedda fördelarna komme deremot antagligen att icke kunna ernås, exempelvis den förväntade minskade kostnaden för födoämnen m. m. Någon besparing i byggnads- och underhållskostnad torde i allmänhet icke heller uppstå, bland annat därför att å landsbygden jemväl befälsbostäder skulle vid åtskilliga förlägningsorter behöfva byggas på statens bekostnad. Utskottet kan af dessa skäl icke biträda motionärernas förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t i uppgifvet syfte.

Den i afseende å vissa truppförbands etablissemant af motionärerna i mom. a) af berörda motion ifrågasatta nedsättning i anslaget synes delvis hafva berott på, att den önskade utredningens resultat ansetts böra afvaktas. För utskottet, som afstyrker skrifvelseförslaget, saknas nämnda anledning till inskränkning af anslaget. Förslaget i mom. a) betecknar emellertid vissa ytterligare, af förslaget i mom. b) oberoende inskränkningar i afseende på de truppförband, hvilkas etablissemant nu ifrågasatts till utförande eller förändring. Utskottet anser sig i detta hänseende icke böra biträda motionärernas förslag.

Hvad uti den af herr N. Svensson m. fl. väckta motionen n:o 126 anförts till stöd för det der framställda yrkandet, att anslag till Hallands

regementes kasernetablissemēt nu icke skulle beviljas, finner utskottet icke vara af beskaffenhet att bōra fōranleda afslag ā det af Kongl. Maj:t i denna frāga framstālda fōrslag.

I afseende ā — — — — — detta regementes etablissemēt.

I afseende ā Norrbottens regemente har utskottet ansett det mindre nōdigt att redan nu, sāsom fortifikationens beräkning innefattar, uppfōra 3 officersbyggnader. Dā det torde kunna fōrutsättas, att ā denna plats, Boden, den enskilda byggnadsverksamheten kommer att alltmera utveckla sig, synes det vara lämpligt att fōr ifrāgavarande regemente icke uppfōra mer än en officersbyggnad, innan man vunnit erfarenhet om, huruvida icke officerarne vid ifrāgavarande regemente till större delen skulle kunna bereda sig enskild inqvartering. Under öfvergångsperioden till den nya härordningens genomfōrande kommer vid detta regemente blott en del af befālet att hafva stadigvarande tienstgōring, och det torde äfven af detta skäl vara till fyllest att nu uppfōra endast en officersbyggnad, hvilken antagligen dā skulle befinnas tillräcklig fōr nämnda del af officerskåren. Utskottet har pā grund häraf vid anslaget beräkning uteslutit tvā officersbostāders kostnad, hvilken utskottet beräknat till 299,000 kronor.

Med anledning af de minskningar i byggnadskostnaderna, som utskottet alltså ansett sig bōra beräkna dels pā grund af granskningsnämndens fōrslag i frāga om normalplanerna och dels pā grund af hvad beträffande vissa särskilda truppförband här ofvan angifvits, har utskottet funnit, att den fōr de i statsrådsprotokollet uppgifna etablissemēnten erforderliga anslagssumman torde kunna nedsättas till 21,747,000 kronor. Dā häraf vid nästlidet års riksdag beviljats 1,797,000 kronor, erfordras ytterligare 19,950,000 kronor, hvaraf fōr ār 1903 torde bōra anvisas en tredjedel med 6,650,000 kronor.

Hvad slutligen vidkommer Kongl. Maj:ts fōrslag beträffande officersbyggnader vid fästningsartilleriregementets etablissemēt i Boden, anser sig utskottet bōra fōrorda detsamma.

Pā grund af hvad utskottet sālunda anfōrt, får utskottet hemställa,

a) att Riksdagen, med afslag ā sāväl herr Ericsons m. fl. fōrenämnda motion hvad dess mom. a) beträffar som herr Svenssons m. fl. ofvanberōrda motion, mā pā det sāt bifalla Kongl. Maj:ts i den till Riksdagen den 14 januari 1902 aflātna propositionen angående stats-

verkets tillstånd och behof uti punkten 36 under fjerde hufvudtiteln gjorda framställning, att Riksdagen till uppförande af nya byggnader för armén beviljar ett belopp af 19,950,000 kronor och deraf på extra stat för år 1903 anvisar 6,650,000 kronor;

b) att det uti mom. b) af herr O. A. Ericssons m. fl. ofvan omförmälda motion framställda yrkande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

c) att Riksdagen må, med bifall till Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjerde hufvudtiteln uti punkten 35 gjorda framställning, i den mån densamma icke redan blifvit af Riksdagen till pröfning upptagen, för uppförande af befälsbyggnader vid Boden—Karlsborgs artilleriregementes etablissement i Boden bevilja 300,000 kronor och deraf å extra stat för år 1903 anvisa 100,000 kronor;

kommande, vid bifall härtill, att för fortsättande af arbetena å rikets landtbefästningar beviljas 6,506,300 kronor samt deraf på extra stat för år 1903 anvisas 2,135,500 kronor.»

Herr *K. G. Bildt* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i förestående ärendes slutbehandling inom utskottet.
